

Баба Марта

БРОЙ 1 | 2021

ЦЕНА – 30 Kč

Баба Марта на гости в Прага

200 г. от рождението на Георги Стойков Раковски

145 г. от Априлската епопея

Весела Ляхова: Истината е сила

Разказвач на истории за българското

Даровете на разходката

Български поети „заговориха“ на чешки

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Катедрата по южнославянски и балканистични изследвания

Философски факултет, Карлов университет

най-сърдечно кани всички,

които проявяват интерес към българския език, литература и култура,
да кандидатстват в специалността **ЮЖНОСЛАВЯНСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ**
с профил **БЪЛГАРИСТИКА**

Какво предлагаме?

- ❖ Бакалавърска програма по специалността **Южнославянски изследвания** с езиков профил по Ваш избор: **български**, словенски, сръбски, хърватски. Редовна форма на обучение с продължителност 3 години. Образователна степен „бакалавър“ (Bc.).
- ❖ Надграждаща магистърска програма по специалността **Изучаване на страните от Югоизточна Европа** със следните езикови профили: албански, **български**, словенски, сръбски, румънски, хърватски. Редовна форма на обучение с продължителност 2 години. Образователна степен „магистър“ (Mgr.).
- ❖ Докторантски програми по специалностите **Славянски литератури** и **Славянска филология**. Четиригодишно обучение, образователна степен „доктор“ (Ph.D.).
- ❖ Имате възможност да изучавате избраната специалност както самостоятелно, така и в комбинация с други специалности, ако следвате в друг факултет на Карловия университет или в друго висше учебно заведение в Прага.
- ❖ Обучението се води основно на чешки език и съгласно чешкото законодателство е безплатно.

Какви са предимствата на специалността?

- ❖ Ще владеете отлично езика, който сте избрали като основен (напр. български), и много добре втория изучаван език от предлаганите профили.
- ❖ Ще се ориентирате в проблематиката от областта на историята, литературата и културата на страните от Югоизточна Европа.
- ❖ Изучаваните езици (български, сръбски, хърватски, словенски), както и заложените в програмата учебни дисциплини, се преподават от утвърдени специалисти, някои от които са преподаватели от съответната страна.
- ❖ Въз основа на различни европейски програми и университетски договори по време на следването имате много възможности за обучение в държавите, в които се говорят изучаваните славянски езици.
- ❖ Получавате диплома с широко приложение. Можете да работите като преводач, преподавател, журналист, в европейските и държавните институции, в сферата на културата, търговията, туризма, частния бизнес и редица други области.
- ❖ Специалистите по изучаваните славянски езици са малко, което предполага успешна реализация на пазара на труда.

Предвижда се обявяване на допълнителна кандидатстудентска сесия през септември 2021 г.

За повече информация: <https://kjbs.ff.cuni.cz/cs/uchazec/prijimaci-rizeni/>

Ако имате въпроси относно кандидатстването в специалността „Южнославянски изследвания“, можете да се обърнете към ръководителя на Катедрата по южнославянски и балканистични изследвания д-р Ярослав Отченашек (jaroslav.otcenasek@ff.cuni.cz)

Скъпи читатели,

Нямате ли чувството, че през последната година живеем в абсурдна реалност и че някой сякаш подменя живота ни? Че вече никога няма да се върне доброто старо време, когато пътувахме свободно по целия свят и дишахме с пълни гърди?

През изминалата пандемична година все повече забравяме какво е истинска свобода, задушаваме се от маски, респиратори и дезинфектанти. Доскоро хората в Чехия можеха да се придвижват от един в друг окръг само със специални разрешителни, а вечерен час май не е имало от преди войната. Концертните зали, театрите, библиотеките и книжарниците затвориха врати. Голяма част от магазините – също. Ограничения са прекалено много и се отразяват зле и на човешките взаимоотношения. Поизгубиха се нормалните докосвания, прегръдките и целувките. Постепенно изчезва и радостта от живота. Хората се страхуват да отидат дори на лекар, пазят се един от друг, защото всеки срещнат може да носи потенциална заплаха за здравето ни.

Деца ни са затворени вкъщи по цели дни. Онлайн обучението не може да замени присъственото обучение, нарушена е социализацията на учениците. Някои от тях напълно губят мотивация.

Липсата на сигурност и перспектива разклати психиката на мнозина от нас. Много от планове ни бяха

срутени от поредните ограничения. По време на коронакризата някои професии почти се изгубиха, други само тлеят. Част от хората останаха без работа.

Живеем в постоянен страх и изолация, които отключват редица психични разстройства – увеличават се случаите на депресиите и психозите, расте домашното насилие.

Наши близки и познати си отидоха преждевременно.

Поредните мутации на коронавируса дебнат отвсякъде. Оказва се, че и ваксините не са панацея. И от тях умират хора.

Чувстваме се объркани, чудим се кой път да поемем. Пред нас е един безкраен лабиринт, в който не знаем докога ще се лутаме. В такива моменти на помощ ни идва вървенето и прочистващите разходки.

Но е имало и много по-трудни и тъмни времена, през които нашите апостоли и войводи са давали живота си за свободата на България. Сред тях винаги ще светят имената на безкористния родолюбец и революционер Георги Стойков Раковски и на стотиците жертви на Априлската епопея, сред които са Бенковски, Петлешков, Дюстабанов, Волов и много други. На техните дела посвещаваме поредица от статии. През май по традиция честваме светите братя Кирил и Методий – празник, който българската общност в чешките земи отбелязва още от втората половина на 19. век.

Интересни и малко известни са под-

Староместкият площад е любимото място за разходка на пражани и на гостите на столицата.

робностите около празнуването му. Известната българска писателка Весела Ляхова разказва за асимилационната политика спрямо българите, които живеят извън границите на България, за събитията, които доскоро бяха табу, за насилствената македонизация. За поизтънелите нишки, свързващи ни с миналото, говори и младият писател Боян Боев.

Отминаха едни от най-светлите празници. Този път ги отпразнувахме по необичаен и различен начин. Сега заедно с пролетта чакаме да дойде най-после и постковидното време, което да ни върне към нормалния живот и към любимите ни занимания.

Мария Захариева

Снимка: Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 8

20 години сдружение „Възраждане“ / Баба Марта на гости в Прага / Честване на празника на св. св. Кирил и Методий в чешките земи

Слънчева храна 9

Българи-чешки връзки 10 - 11

Български поети „заговориха“ на чешки

Култура и традиции 12 - 21

Разказвач на истории за българското / Библиотека между църквата и морето / Декоративните пана на д-р Мара Харбова / Весела Ляхова: Истината е сила

Чешки импресии 22 - 25

Изящните стъпки на пражкия сецесион

Годишнини 26 - 33

Народният войвода Георги Стойков Раковски / 200 години от рождението на Раковски / 145 години от Априлското въстание / 90-годишен юбилей на д-р Мириам Моравцова

Интересно 34 - 35

Даровете на разходката

Пътешествия 36

Земенски манастир „Св. Йоан Богослов“

Накратко 37

На корицата: Баба Марта в Прага. Снимка: Здравка Славова

Снимки на стр. 2: Здравка Славова и архив на Философския факултет на Карловия университет, фотограф – Ондřej Бесперат

20 години сдружение „Възраждане“

Дядо Коледа на гости на децата от сдружение „Възраждане“. 16.12.2001 г.

Създаване на сдружение „Възраждане“

На 15 юли 2001 г. група родолюбиви българи основават сдружение „Възраждане“ в град Прага. Сдружението е регистрирано на 10 октомври 2001 г. в Министерството на вътрешните работи на Чешката република. То има за цел да защитава интересите на българското национално малцинство в Чехия, да популяризира българския език, култура и традиции, да развива активна дейност в областта на интеграцията на българската общност, както и да работи за изграждане на положителния имидж на България в чужбина.

„Тези хора бяха повлияни и ентусиазирани от промените, които настъпиха в България, и съзираха необходимостта от възраждане на трайните духовни ценности в унисон с очертаващите се перспективи за присъединяване на България към Европейските институции. (...) Като основни дейности на сдружението се очертаха програма за културна дейност, издаване на списание „Българи“ и организиране на неделно училище за децата от българското малцинство“, пише един от основателите на сдружението инж. Веселин Пионов в списание „Българи“ (брой 5 от 2002 г.)

Само няколко месеца след създаването си „Възраждане“ започва издаването на списание. Основано е и Българско неделно училище, в което се обучават деца от български про-

изход. За провеждане на учебните занятия и за честване на българските празници в периода 2002–2005 г. най-често се ползва залата на Българското училище в Прага.

Началото е изключително трудно – сдружението няма материална база, липсват средства за наем. И макар че „Възраждане“ е регистрирано в българския държавен имот на улица „Америка“ 28 с разрешение на Българското посолство в Прага, то не е допуснато на този адрес от тогавашната Българска културно-просветна организация (по-късно преименувана на Асоциация на българските сдружения в Чешката република). Това обаче не отказва членовете на дружеството.

През юни 2007 г. Пражката община приютява сдружението в новооткрития Дом на националните малцинства, където то има канцелария и може да ползва залите и галерията на ДНМ за своята многостранна дейност.

Дългосрочни проекти на „Възраждане“

Първото мероприятие, което сдружението организира, е съвместно с Българското училище в Прага (БСОУ „Д-р П. Берон“). То се провежда на 1 ноември 2001 г. и е по случай Деня на народните будители.

В края на декември същата година членовете на „Възраждане“ посрещат тържествено коледните празници на 16 декември. Специално за най-малките идва и Дядо Коледа с пълен кош с подаръци. През 2002 г. дейността на сдружението се разраства значително: празнуват се традиционните празници като Баба Марта, Освобождението на България, Великден, 24 май, Коледа и др. Същата година Пражката община, чешките министерства на културата и образованието отпускат средства за културната, образователната и издателската дейност на дружеството. „Възраждане“ осъществява редица дългосрочни проекти, за които получава финансова подкрепа от страна на чешките министерства на културата и на образованието, на Пражката община. Сред най-значимите проекти, които се провеждат ежегодно и до днес, са Дните на българската култура,

Коледно тържество, 2002 г.

Клуб „Възраждане“, Българско неделно училище, списание „Българи“.

Сътрудничество с организации и институции в Чехия

Някои от културните мероприятия на сдружението се провеждат в сътрудничество с БКПО „Св. св. Кирил и Методий“ в Прага, със сдруженията „Заедно“ от Прага и „Пирин“ от Бърно, с Българското културно-просветно дружество от Бърно, с Българския културно-просветен клуб от Острава

и с Гръцката община в Прага. Много добри връзки „Възраждане“ поддържа и с дружеството „Св. св. Кирил и Методий“ от Усти над Лабем. Различни културни изяви се организират в сътрудничество с Българското посолство, с Българския културен институт, с Българското училище в Прага и с Философския факултет на Карловия университет.

Днес на прага на своята 20-годишна сдружение „Възраждане“ може да се гордее със своята богата издател-

ска дейност, с десетките проведени концерти, изложби, литературни четения и презентации, фолклорни и филмови вечери, с участието си в международни фестивали и хуманитарни проекти, с обучението на български език на стотици деца и ученици от български произход. И най-вече с разпалване на възрожденския пламък и любов към „всичко българско и родно“.

Мария Захариева

Баба Марта на гости в Прага

Баба Марта и тази година влезе в домовете ни

Всяка година в Българското неделно училище „Възраждане“ в Прага посрещаме скъпа гостенка, която идва при нас чак от родината, за да ни донесе надежда за здраве, радост и щастлива пролет. Със сигурност се сещате коя е тя – обичаната от малки и големи Баба Марта. За срещата с нея учениците ни подготвят песни, стихове и танци, с които да я зарадват, а Баба Марта щедро ги дарява с усмивки, мартенички и благи думи. Тази година обаче за съжаление беше по-различна. Епидемията от Ковид-19 не ни позволи да се срещнем и да празнуваме заедно първи март. Мартенички, разбира се, имаше – добрата старичка се погрижи децата да ги получат навреме, макар и по пощата. Баба Марта все пак и тази година влезе в домовете ни – този път с помощта на модерните технологии. Посещението й в Дома на националните малцинства

в Прага беше записано на видеоклип, който можете да гледате в канала на сдружение „Възраждане“ в Youtube. Баба Марта ни разказа за символиката на мартеничките и за това как ние, българите, празнуваме първи март. Припомни ни, че традиционните мартеници се правят от червени и бели вълнени конци, които жените сами са си прели. На мартениците понякога закачали и паричка. Сутринта на първи март домакинята още преди изгрев слънце почиствала къщата, изнасяла червена прежда на оградата или я закачала на дърво, а след това закичвала децата и останалите членове на семейството с мартеници. Баба Марта ни показа и как сами да си направим различни видове мартенички – гривнички, пискули или обичаните от малки и големи Пижо и Пенда. Мартеничката има по-голяма сила, когато е подарена – напомни ни баба Марта. Затова на първи март подаряваме мартенички на близки и познати с пожелание да сме здрави, бели и червени.

Конкурс за мартенички и първомартенски рисунки

Въпреки че не можахме да се срещнем с Баба Марта лично, тази година решихме да я зарадваме, като сами изработим мартенички. В конкурса за мартенички и първомартенски рисунки се включиха ученици от всички класове, както и децата от подготвителната група. Получихме много красиви мартеници – от класически гривнички и пискули до по-нетрадиционни мартенички във формата на сърца, цветя и дори шапки. Не липсваха и Пижо и Пенда. Рисунките пък грееха в пролетни цветове и символи – щъркели, цве-

тя и, разбира се, много мартенички. А третокласничката Йоана пък превърна една тениска в истинско първомартенско произведение на изкуството. Благодарим на всички наши ученици за участието в конкурса, за любовта и желанието, с които пресъздават българските традиции и обичаи.

Ето ги и победителите:

МАРТЕНИЧКИ:

- 1. място:** Даниел (4. кл.), Александра (5. кл.) и Християна (ПГ)
- 2. място:** Анна (2. кл.), Алена (4. кл.)
- 3. място:** Елена (1. кл.)

РИСУНКИ И КОЛАЖИ:

Специална награда: Йоана (3. кл.)

- 1. място:** Александър (2. кл.), Габриела (2. кл.)
- 2. място:** Алена (4. кл.), Боримир (ПГ)
- 3. място:** Мира (2. кл.), Емилия (3. кл.)

Всички останали участници получават поощрителни награди.

Д-р Десислава Вилимовска

Йоана Пиперкова

Честване на празника на св. св. Кирил и Методий в чешките земи от българската общност (1863-1938)

Честването на празника на св. св. Кирил и Методий в чешките земи от българската общност има дълга традиция. Тя води началото си от втората половина на 19. в. Тогава култът към двамата Солунски братя е особено силен в Бохемия и Моравия. Макар че празникът там има религиозен характер, чрез него чехите демонстрират своето национално еманципиране от немците и принадлежността си към славянския свят.

Интериор на базиликата „Успение Богородично и светите Кирил и Методий“ във Велеград със статуите на св. св. Кирил и Методий. Снимка: Мария Захаријева

Участието на българската интелектуалност в тържествата на Велеград (Велеград) през 1863 г.

В началото на 60-те години на 19. в. чешките католици се подготвят да отбележат подобаващо 1000-годишнината от Великоморавската мисия на св. св. Кирил и Методий (863 г.). Техният стремеж е тържеството да се превърне в празник на всички славяни. Трябва да се знае, че през 19. в. столицата на Великоморавия вече се е превърнала в център на кирилометодиевската традиция, тъй като именно тя е свързана с дейността на двамата Солунски братя. По този повод чешкият славист и преподавател в Пражката политехника Франтишек Йезбера (1829–1901) призовава от страниците на списание „Словенин“ всички славяни да се включат в кирилометодиевските тържества на Велеград през 1863 г. Неговият призив е посрещнат с ентузиазъм от българската колония в Цариград. В издаваното от тях списание „Български книжици“ те предлагат във Велеград да се издигне паметник

на двамата братя и ежегодно да се отслужва в тяхна памет православна богослужба.

През юли 1863 г. се провеждат големите тържества на Велеград. В тях взимат участие представители на различни славянски народи – чехи, словаци, хървати, поляци, лужишки сърби, украинци, българи, босненци. Представители на българската имигрантска общност в Румъния присъстват на тържествата само като гости. Това са д-р Иван Селимински (1799–1867), архимандрит Натанаил Стоянов (1820–1906), Теофил Райнов (1837–1910) и други. Според Иван Селимински тези тържества трябва да послужат за обединение на славяните, опиращо се на християнството, славянската писменост и общите славянски корени. Писмото, което той изпраща на лидера на старочешката партия Франтишек Ригер, звучи в подобен дух. В него Иван Селимински заявява, че чрез участието в тези тържества българите се смятат за част от славянския свят и християнска Европа.

Част от чешките студенти в Прага, които поддържат контакти с дошлите на обучение в Бохемия млади българи и с българския революционер Любен Каравелов, също разглеждат дейността на братята Кирил и Методий в духа на славянската взаимност. През 1867 г. те подготвят и публикуват в издавания в Белград в-к „Голос“ „Адрес на чешката младеж“, в който посочват, че делото на Солунските братя представлява свързващото звено между българи и чехи, а отбелязването на техния празник – едно от средствата за поддържане на културните връзки между двата народа.

През втората половина на 19. в. вече съществуват солидни предпоставки за подобно сътрудничество. В Прага се оформя общност от български студенти, които заедно със своите чешки колеги през 1880 г. създават студентското дружество „Българска седянка“. През следващите няколко десетилетия организацията развива богата дейност с цел да популяризира сред чешката общественост българската история и култура. Незнайно защо, до началото на 30-те години на 20. в. празникът на св. св. Кирил и Методий не е част от културната ѝ програма.

Честване на празника на св. св. Кирил и Методий от българската общност по време на Първата чехословашка република (1918–1938)

Денят на българската просвета, култура и славянска писменост за пръв път е честван от българската студентска колония в Прага през 1931 г. По това време в нея не цари единство. В резултат от конфликт между членовете на „Българска седянка“ се създава още една студентска организация, „Св. св. Кирил и Методий“, подкрепяна от българската легация. Затова двете студентски дружества отбелязват поотделно празника на Солунските братя.

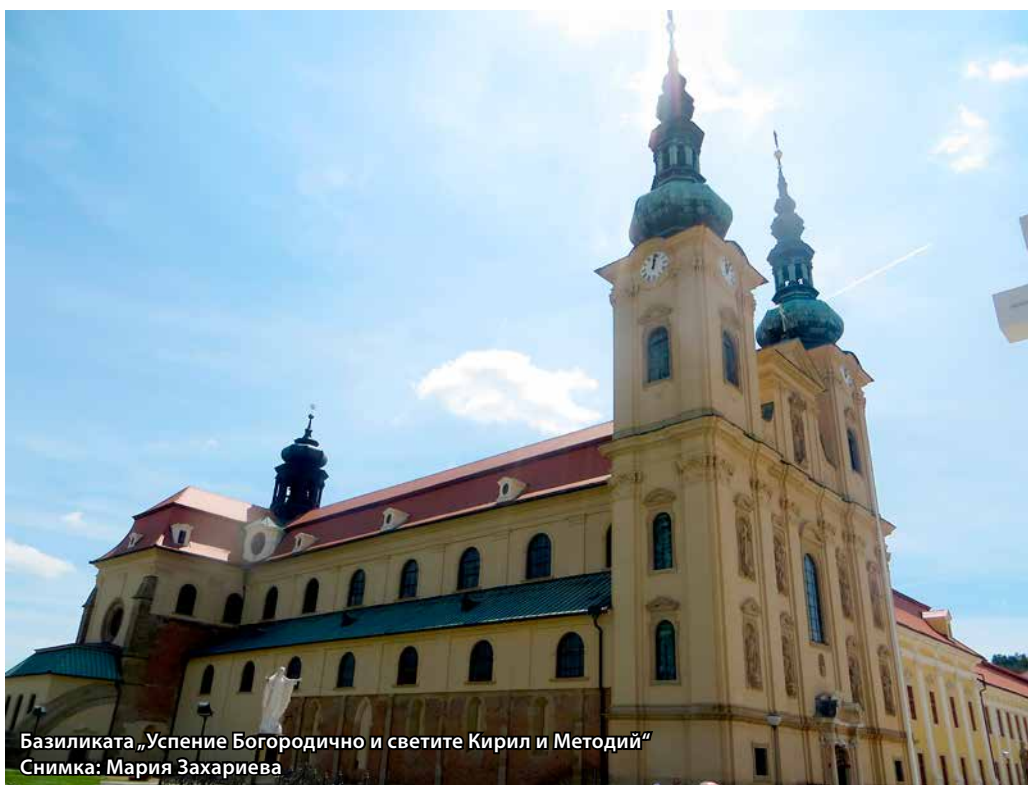
Българската легация начело с пълномощния министър Борис Вазов се включва само в тържеството, организирано от дружеството „Св. св. Кирил и Методий“, на което се почита и паметта на българския революционер Христо Ботев. На празника присъстват почетният консул на България в Чехословакия Владислав Шак, представители на чехословашкото външно министерство и на други славянски дружества. Събитието започва с музикалния поздрав на чешкия хор „Виноградски Хлахол“. От името на Славянския институт своите приветствия поднася проф. Йозеф Пата, който изтъква „заслугите на Кирила и Методия за създаване на чехословашката култура“ и рецитира стихотворението на Сватоплук Чех „Кирил и Методий“. От името на българската колония в празника се включват живеещият от 1929 г. в Прага поет Кирил Христов със своята „Песен за св. св. Кирила и Методия“ и един от българските студенти с рецитал на Ботеви стихотворения. Участието на българската легация не е само протоколно. В изказванията си Борис Вазов и културното аташе Христо Борина правят паралел между делото на двамата Солунски братя и личността на българския революционер, наричайки ги „тримата апостоли на българската просвета и на българската свобода“, които символизират „най-възвишеното“ на българския дух.

Студентите от „Българска седянка“ не взимат участие в празника, а заедно с „Чехословашко-българска взаимност“ няколко дни по-късно органи-

зират отделно тържество, посветено на Солунските братя и Христо Ботев. То се провежда в пражкото предградие „Мала Хухле“, а чешкият журналист Владимир Сис (1889–1958) е поканен да изнесе сказка за тях. Това събитие няма официален характер и затова намира съвсем малък отзвук в чешкия и българския печат. През 1936 г. празникът на св. св. Кирил и Методий е отбелязан от българската общност в Чехословакия на Велехрад. Главен инициатор и организатор на тържеството става българското студентско дружество в Бърно „Св. св. Кирил и Методий“. Не-

говите членове решават отбелязването на празника на Велехрад да стане в духа на чешката традиция – чрез организиране на поклонническо шествие. Дружеството си поставя за цел във Велехрад да бъде поставена паметна плоча, посветена на двамата Солунски братя. През 1934 г. то изпраща молба до Министерството на просветата и културата на България да финансира нейното изработване. Още същата година министерството дава съгласието си да отпусне необходимите средства.

Поставянето и освещаването на паметната плоча на братята св. св. Кирил и Методий в двора на базиликата на Велехрад става две години по-късно, на 24 май 1936 г. Тържеството протича под патронажа на българския и чехословашкия министър на просветата – Михаил Йовов и Емил Франке. На събитието присъстват българският пълномощен министър в Прага Иван Попов, българският почетен консул в Бърно Ярослав Яхимек, архиепископът на Оломоуц Леополд Пречан, българският митрополит Неофит, кметът на Бърно Рудолф Спациер, ректорите на Техническия и Земеделския университет в Бърно, университетски професори, областният управител (хейтман) на Ухерске Храдище, представители на български студентски дружества в Прага и

Базиликата „Успение Богородично и светите Кирил и Методий“
Снимка: Мария Захариева

Снимка: архив на Българското посолство в Прага

Бронзовата паметна плоча на Кирил и Методий от 1936 г. във Велеhrad

Бърно и др. Централно място в тържеството заемат отслужената богослужба и изказването на българския пълномощен министър Иван Попов. В речта си той заявява, че за българите Велеhrad е свято място, свързано с паметта на „нашите двама апостоли“. За българския народ тяхното дело е „извор на вярата, просветата и националното самосъзнание“. По време на турското владичество създадената от тях азбука помага на българите да съхранят своята народност. В заключение българският дипломат подчертава, че именно празникът на Солунските братя е символ на чешко-българската взаимност. След речта на Иван Попов е изпълнен химнът „Върви, народе възродени“ и тържествено е открита паметната плоча, посветена на Кирил и Методий.

Тържествата, посветени на Солунските братя, се провеждат в продължение на няколко дни и то на три различни места в Чехословакия – в Прага, Бърно и Велеhrad.

Седмицата на св. св. Кирил и Методий в Чехословакия (24-31.5) започва на 24 май с тържествен прием в сградата на българската легация, на който българският пълномощен министър Никола Балабанов и съпругата му канят български студенти и други представители на българската общност в Прага. По този повод един от българските студенти си спомня: „В 5 часа следобед се събрахме в нашата неголяма, но уютна легация повече от 100 студенти. За малко време благодарение на непринудената гостоприемност и сърдечност на до-

макините, създаде се интимно, весело настроение. Почувствахме се скоро като в свой дом; гласовете се повишаваха, весел смях и закачки се чуваха от всички страни, все по-гъст ставаше фронтът около масата със закуските, все по-бързо изчезваха „кокетно“ наредените лакомства, а пилзенското пиво се точеше непрестанно... [...] От терасата се разнесе гласът на кавал, подеха се народни песни, отначало несмело, от тук-от там, после песента се превърна в мощна, тя ни сплоти, тя прати от далеко поздрав на отечеството ни... Кръшна ръченица се изви в салона, две двойки чевърсто се носеха. [...] Импровизираната програма без почивка продължаваше, заредиха се отново песни, „Мила Родино“ прозвуча топло, красиво. [...] Най-мощно излезе изпяването на „Шуми Марица“, „Химнът на Царя“, придружени с громко трикратно „ура“ за родината, за Н. В. Царя и Чехословашката република. [...] Веселието вечерта се пренесе под сводовете на столетната винарна „Св. Томаш“ в Мала Страна. Г-н и Г-жа Балабанови бяха и тук с нас – отново песни, ура. Чехите наоколо се радваха на нашия израз на празнуване, на спонтанното ни веселие... Празникът на Св. Кирил и Методий в Прага тази година, според думите на нашите „стари“ колеги, минал с необичайно единодушие и рядко настроение, а и всеки от нас почувства това.“

По същото време се провеждат тържествата в Бърно под патронажа на Н. Балабанов, кмета на Бърно, ректора на висшата теологична школа във Велеhrad, българските генерални консули в Бърно и Братислава инж. Ярослав Яхимек и Франтишек Михера, професори от тамошни средни и висши учебни заведения. Вечеринката, чийто главен организатор е тамошното българско дружество „Св. св. Кирил и Методий“, е открита с изпълнението на химна „Слава вам, братя“ от хора на студентското дружество. Неговият председател Боян Кондов изнася сказката „Св. св. Кирил и Методий и значението им за славянството“. Тамбурашкият оркестър изпълнява български народни песни, а български студенти в народни носии танцуват български народни хора. Вечеринката представлява и своего рода общославянска мани-

фестация, тъй като на нея присъстват представители на чешки и югославянски студентски дружества. Безспорно, кулминация на кирило-методиевските тържества е организираното на 26 май поклонническо шествие до Велеhrad от българското студентско дружество в Бърно „Св. св. Кирил и Методий“. На него участие взимат 200 български студенти, български градинари, официални гости от град Бърно начело с тамошния български генерален консул Ярослав Яхимек, представители на местни студентски организации, както и на чехословашката канцелария по печата. Празникът започва с тържествена богослужба, след което в двора на базиликата, пред бронзовата плоча на Солунските братя представителят на местния археологически музей и ректорът на теологичната школа във Велеhrad, подпредседателят на дружеството Драган Харбов и българският консул Яр. Яхимек произнасят приветствени речи. В обръщението си Яр. Яхимек изтъква, че чешкият народ е задължен на българския „за културата, която светите братя донесоха на Моравия и за светлината, която тяхната книга пръсна от светия Велеhrad“, а чешкият народ изплаща този дълг, „възпитавайки сега стотици български младежи в разните технически дисциплини“. Поклонението във Велеhrad завършва с изпълнение на химна на Кирил и Методий. Тържествата, посветени на двамата Солунски братя, завършват на 31 май вечерта с изпълнение на български народни песни и химна на братята Кирил и Методий от хора и тамбурашкият оркестър на българското студентско дружество в Бърно пред бърненския радиожурнал. Честването на празника на двамата Солунски братя от българската общност в Чехословакия през 30-те години на миналия век се превръща в традиция и в един от символите на българо-чехословашката взаимност. Тази традиция е прекъсната от нацистката окупация на чешките земи (Бохемия и Моравия) през март 1939 г. и е възобновена след края на Втората световна война.

Д-р Красимира Мархалева,
по материали от българския
и чешкия печат

Слънчева храна

Болният човек е стресираният човек

Можем спокойно да отсъдим и по себе си... Ако разплетем историята на някое наше заболяване или просто болестка, в основата се оказва стресът. Натрупали сме умора, психическо напрежение, неблагоприятията са натежали... И се е появила болестта! Трупаме токсини по много начини – и чрез общуване, и чрез усещането за безизходица, в което живеем доста често. Постепенно се оказваме в плен на лошите мисли... А резултатът вече подсказваме! Ражда се болестта. Човешкото същество е създадено за много слънце, за радост и усмивки. Колкото по-активни сме в малките, обикновени неща, толкова повече можем да говорим за равновесие в самите нас. Трудно се достигат, но са възможни... Пожелаваме си ги.

Промяната е част от същността ни

Ненаправно губим много от мечтите си, когато ни завладее рутината. Защото животът е на първо място пътешествие. Той е умението да сме в баланс при всякакви ситуации, на различни места.

Самата природа също ни го демонстрира. Във всеки един момент е различна, води сетивата ни към нови и нови неща. Само нейната промяна да наблюдаваме, много ще научим! Най-хубавият символ на промяната обаче остават птиците. Много е хубаво да ги превърнем в олицетворение на нашите мисли – винаги свободни, винаги над дребнавите неща. Тогава вече всичко ще е различно! Ще сме свободни.

Сърцето се храни с добро

То е инструментът на любовта, така да се каже. Но за да я усещаме осезател-

но в живота си, е нужно едно... Да е отворено!

А това означава, че умеем да виждаме еднакво чуждото щастие, но също и проблемите. Сърцето винаги се стреми да помогне – най-малкото, с прегръдка. Като е отворено, всичко ни се струва прекрасно. Накъдето и да погледнем, виждаме малки чудеса. Ако сте от тази порода хора, значи любовта е всеки ден в живота ви. Направили сте крачка към ангелското. В името на любовта.

Линията на живота очертаваме сами

Понякога така лъкатуши, че се чувствате сякаш всички неприятности на земята са се излели на нашата глава. Затова е хубаво да осъзнаваме, че също можем да я направим равна и постоянна.

За целта обаче ни е нужно спокойно сърце. В него да има радост, слънце, пълнота... Средствата как да се случи сме си повтаряли много пъти. Като общуваме истински, с хора, които ни изслушват. Като отделяме време за себе си.

Изпълним ли живота си с хубави обстоятелства, и линията му ще се укроти. Неприятните срещи или ситуации ще намалеят, почти ще изчезнат. Това само показва, че сме на прав път. Станали сме майстори в това древно изкуство... Живота.

Красимир Проданов

Снимки: Деница Проданова

Български поети „заговориха“ на чешки

Антологията *Do příští trávy* е създавана в продължение на 20 години

Премиерата се състоя в Чешкия център в София

Мъничко чудо е, че книгата стига до своя логичен финал, а после се възплъщава, така да се каже, в симпатично книжно тяло... Сега, в ковид-условията, човек може да си я поръча от някоя интернет книжарница в Чехия и да потъне в стиховете на истински класици, каквито са *Атанас Далчев*, *Валери Петров*, *Блага Димитрова*... И не само – за първи път на чешки по страниците на *Do příští trávy* са преведени *Христо Фотев*, *Ани Илков*, *Екатерина Йосифова* и още, и още...

Общо 25 са поетите по страниците – както ги обобщава чешката критика, това са **все известни имена**; макар и публикували в условията на социализъм, стиховете им са израснали и на тази почва, надраснали са го, може да кажем от днешна гледна точка.

Все се надявахме на лична среща с някои от съставителите и преводачи, за да им честитим хубаво свършената работа, удостоена между другото и с **награда за преводна поезия от страна на Съюза на преводачите в България**. Тя краси усилията на известни българисти и бохемисти от няколко поколения, сред които *Дануше Хронкова*, *Марцел Черни*, *Яна Маркова*, *Властимил Маршичек*, *Ондржей Заяц*. В крайна сметка поканихме за задочен разговор онези, които стоят в основата на раждането

на антологията – *Людмила Кроужилова* и *Йорданка Трифонова*. Време е да разтворим с тяхна помощ *Do příští trávy* – „До другата трева...“

***Do příští trávy*... е първата антология на българската поезия, излизаща на чешки, от 40 години насам. Дълго ли е това мълчание в жанр като поезията?**

Людмила Кроужилова: Зависи от гледната точка. От гледна точка на индивида четирийсет години са много – половината, а може би и повече от половината човешки живот. От гледната точка на една антология четирийсет години е времето, през което тя може да бъде спокойно подбрана, формирана, балансирана, преведена, детайлно изработена и завършена с паратекстове.

Йорданка Трифонова: Дълго е. В повече от стогодишната история на този вид издания това е най-дългият разрыв. От 1909 г., когато излиза *Рудолфовата антология*, първата чешка антология на българска поезия, до 1989 г. (ако приемем датата като гранична) в Чехия (Чехословакия) излизат шест общи и седем тематични антологии. Макар че антологичното представяне на българска поезия на чешки през тези сто години има различна интензивност и зависи от обществената и политическата обста-

новка, то никога не е прекъсвало за толкова дълъг период.

Какво беше Вашето участие в създаването на антологията? Кое Ви вдъхнови най-много? И кое се превърна в най-голяма пречка?

Л. К.: Аз съм един от четиримата преводачи. Искам да Ви обърна внимание, че и четиримата сме българисти, съответно работено е без „подстрочник“, т.е. преводът не е опосредстван. Изненади не е имало, тъй като с българска литература, респективно поезия, всички се занимаваме професионално от дълги години. За отношението ни към нея, за възхищението ни от нея говори самият факт на създаването на антологията. Пречки при работата ни не е имало –

Доц. д-р Добромир Григоров представя антологията

освен техническите.

Й. Т.: Моето участие беше помощно – участвах в подбора на авторите и написването на предговора.

Има ли изразителни разлики в развитието на двете ни национални поезии – чешката и българската?

Й. Т.: Има, но предпочитам да оставя посочването им на самите преводачи и на литераторите.

Л. К.: Да, има, и то във формалната страна на стиха. В чешката поезия от Първата световна война трайно се е

На премиерата говори и известният български литературен критик и поет проф. Пламен Дойнов

установил и преобладава свободният стих, докато в българската поезия е запазил своите позиции класическият римуван стих.

Кое според Вас е онова, което ще е непознато за чешкия читател и може би ще го изненада?

Л. К.: Вероятно фактът, че и българите са хора със същите радости и болки като нас, само изразени на друг език.

Й. Т.: Средностатистическият чешки читател – че все още има хора, които се занимават с неща като превод на поезия. Читателите на поезия – че значителна част от българската поезия през включения период е в мерена реч. Читателите на българска поезия – непревежданите до този момент български поети.

Антологията събра много положителни отзиви в България – и дори спечели награда от Съюза на преводачите. Как се гледа на българската литература в Чехия и какво ѝ липсва, за да има по-сOLIDно място в книжарниците и библиотеките?

Л. К.: На самата литература не ѝ липсва нищо, тя, доколкото е известна у нас, е добре приета. По-скоро смятам, че от българска страна липсва по-гъвкава културна политика и по-добро финансиране на литературните проекти.

Й. Т.: В общ план – не се гледа никак на нея, защото е много слабо пред-

ставена, независимо от апостолската дейност на приятелите на българската литература в Чехия. Липсват ѝ разтърсващи душата произведения в самата българска литература, които да вдъхновят преводачите. Липсва ѝ добър „пиар“ в Чехия, защото все пак живеем в XXI век.

Имате ли любим поет или стих от Do příští trávu...? Може ли да го споделите с нас – в оригинал или пък на чешки?

Л. К.: Да, стихът е „До другата трева“!

До другата трева, до нова работа и нови срещи, до утре!

Й. Т.: Съюз на огнено и златно, искрящ в окото зажумяло!

Зелено място за почивка дали ще

мога да намеря
за сетивата прималнели и за презобеното тяло
във залеза на гроздобера?
(„Мелодия от есента“, Иван Цанев)

*Sepětí ohnivě a zlatě se v přímhouřených
očích skvělo!*

*Zelené místo k odpočinku se tady jenom
ztěžka shání,
útulek pro znavené smysly a zrny přesycené tělo*

na samém sklonku vinobraní.

(Melodie z podzimu, přel. Ludmila Kroužilová)

Благодаря от сърце!

Въпросите зададе **Краси Проданов**

Людмила Кроужилова е един от създателите на книгата

Време за българска поезия

Разказвач на истории за българското

Боян Боев се вдъхновява от класиците, за да опише традициите ни

Сладки като Йовковите – или пък горчиви като тези на Елин Пелин... Такива са думите, които реди Боян Боев. За него се заговори покрай премиерата на книгата му „Сайбиевата невеста“. Запомнящата се корица – дело на художника Ралица Денчева, изобразява красива млада жена, цялата в накити, цялата в светлина. Такава всъщност е и книгата, нещо грее от нея, хваща за гърлото, залепя те за страниците... И четеш, четеш – потъваш в история, родена от времето и нашите традиции.

Боян Боев е артистичен и талантлив

„Сайбиевата невеста“ е сладостна с това завръщане назад във времето, но показва и нещо друго... Човешката душа винаги се води от големите чувства, които я раздират. Интересно е колко точно и зряло я описва Боян – при това толкова млад... А и разсъжденията му са точно такива, истински и дълбоки.

Приемете този разговор с него като покана да разтворите и книгата. А също като възможност да надникнете в онзи свят на традиции и ценности, които ни правят **българи**. Сигурно заради това сякаш говорим със стар приятел. С човек, който винаги сме искали да прегърнем... Ето го сега пред вас – Боян Боев.

Как се роди писателят във Вас, желанието Ви да разказвате истории?
От малък съм влюбен в книгите.

Всяка вечер заспивах с приказките, които майка ми четеше. Оттогава още съм запленил от безграничните светове, в които може да ме отведе една книга. И сякаш едновременно с моите първи стъпки към самостоятелното четене на книги, се роди желанието ми сам да си измислям истории. Бях на осем години, когато написах първата си история. Няколко сгънати на две листа от скициник, изпълнени с повече рисунки, отколкото с текст, разказваха за историята на Бамби. Тогава само бях виждал този герой от света на „Дисни“, но не знаех какво всъщност се случва с него. Затова аз си измислих разказ за малкото еленче. И когато бях готов с историята, отидох при библиотекарката, която беше свикнала да ме вижда често в библиотеката, и ѝ казах, че искам да ми издаде книгата. Сякаш още тогава

знаех, че искам да съм разказвач на истории.

Днес живеем в свят, който сякаш е препълнен от думи и образи... Кое Ви дава увереност, че Вашите ще бъдат прочетени и чути?

Аз я нямам тази увереност. Единствено имам своите мечти и надежди, че произведенията ми ще достигнат до по-голяма аудитория. Макар да водят читателя в едно отминало време, историите, които разказвам, засягат вечно актуални теми като любовта, честта, несбъднатите копнежи, омразата, опустошаващото желание за мъст и др.

„Сайбиевата невеста“ много прилича на красива народна песен – пълна с любов, но и с нежа. Откъде дойде идеята за романа?

Определено за написването на романа са ми повлияли много от произведенията на Елин Пелин, Йордан Йовков, както и романите „Татул“ и „Снаха“ на Георги Караславов. Преди да напиша „Сайбиевата невеста“, виждах колко положителни са отзивите на читателите към разказите, които публикувах в този стил, разказващи за онази отминала епоха в края на XIX век. И ми се искаше да напиша по-обемно произведение, носещо същия дух. След известно време, в което избистрях образите на героите в главата си, както и сюжета на романа, се залових с вплитането на нишките една в друга, докато накрая не се получи завършеното произведение.

Сигурно непрекъснато Ви питат и какво е Вашето отношение към любовта, дали Вие се влюбвате щастливо...

За мен любовта е навсякъде и тя е истинска, ако ни носи повече щастие, отколкото тъга. Любовта не е само онова чувство, което може да пораз

като гръм двама души. Тя е в пробуждащите се дървета рано сутрин, в невинния поглед на бездомно куче, в безкористно сторена добрина. Но описвам в разказите си друг вид любов, по-първична, заради която са се водили войни, която е често пъти несподелена, раняваща и помитаща всичко по пътя си. И сякаш именно този драматизъм подсилва още повече усещането за времето, за което разказвам...

Мержелееше ли Ви се някоя жена пред очите, докато създавахте образа на Цвета, главната героиня в книгата?

Конкретен образ в съзнанието си нямах, докато не завърших „Сайбиевата невеста“. След първия прочит на цялата книга осъзнах, че Цвета е съвкупен образ от няколко реални личности, които познавам. Но това разбрах впоследствие и за Стоян, Лозан, Минка, Нора и други от героите в романа. Сякаш подсъзнателно съм виждал техни прототипи, които неволно съм описвал.

А какви читатели си представяте, докато пишехте „Сайбиевата невеста“? Мислите ли, че младите хора могат да припознаят себе си в романа?

Мисля, че романът би могъл да се хареса както на по-зрелите читатели, така и на по-младите, които са, да речем, в девети-десети клас. Онова, което би ги накарало да извърнат глава от моята книга, е далечното за тях време, както и архаичните думи, които на места съм използвал, за да подсиля усещането за българското село в края на XIX век. Но както споменах по-горе, темите, които са засегнати в романа, са актуални и днес. Защото „Сайбиевата невеста“ разказва любовната история, изправила един срещу друг двама млади мъже в битка за сърцето на една жена. А последствията от тази опустошителна любов са трагични, показващи наяве най-тъмните кътчета, криещи се в човешката душа.

Коя е нишката, която според Вас ни свързва с нашето минало на България? Кое е онова, което е останало през годините и вековете цяло, непрекъснато?

В наши дни всичко се променя и ся-

каш ни отдалечава все повече от нашите корени и минало. Езикът ни се променя и в него навлизат все повече чуждици. Традициите ни се променят под влиянието на западните обичаи и празници. Това е нормално, тъй като светът ни се развива непрестанно. Но нишката, свързваща ни с миналото, остава, макар да е вече много тънка. Има я благодарение на литературата, музиката, изкуството, историята и малкото обреди, които са останали непокътнати от безмилостния вятър на промените.

Сега националното, патриотичното, възприема много форми. Буквално казано, ляга ли Ви това на сърцето, или някъде Ви идва в повече?

Определено ми идва в повече. Тази излишна показност я има във всичко днес. Не може да си направиш татуировка на Васил Левски, на Христо Ботев или някоя друга историческа личност, а да не можеш правилно да напишеш думата **революционер**.

Да се върнем на писането. Всичко въпрос на талант ли е, или имате примери, от които се учите?

Не мисля, че всичко е въпрос на талант. Той е част от цялото, онази искра, която може да подкладе буйния огън. Но ако не развиеш таланта си,

той става безполезен. Трябва да се четат и много книги. Задължително да е много повече четенето, отколкото писането. А с времето осъзнах и че не всичко написано трябва да бъде показано или издадено. На всяко написано произведение авторът трябва да гледа като на упражнение, което усъвършенства неговите умения. Иначе винаги са ми били интересни книгите, в които големи имена от световната литература споделят своя опит в писането. Едни от любимите ми остават книгите за писането на Стивън Кинг, Умберто Еко, Антон Чехов и Рей Бредбъри.

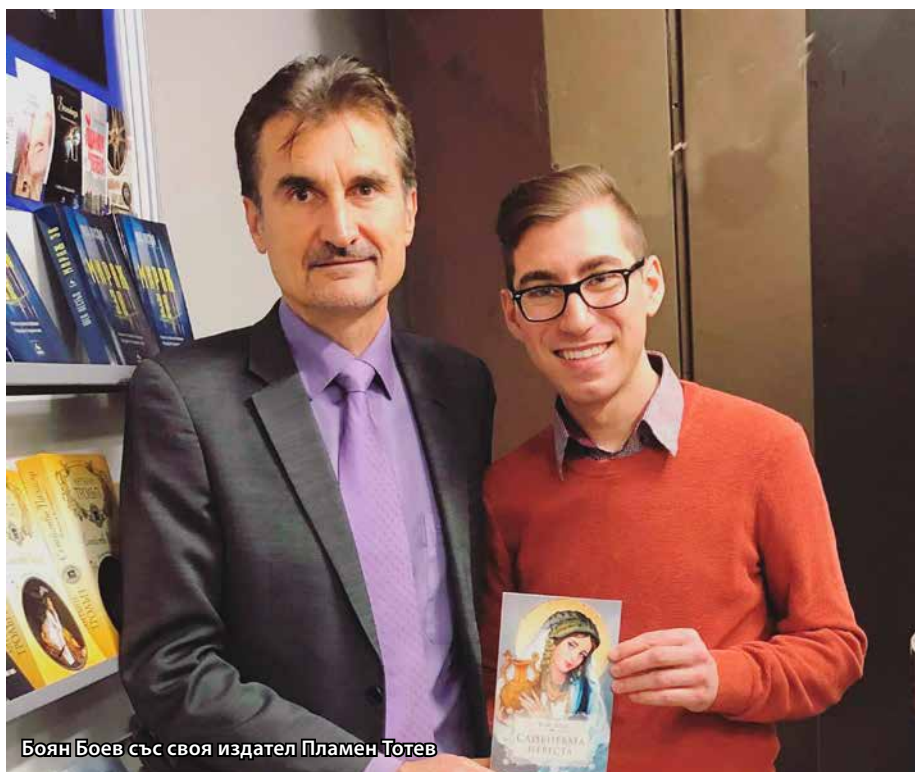
Каква може да е мечтата на Боян Боев като писател?

Да напише книга, която да пребъде. Да остане като наследство в българската литература за идните поколения.

И накрая, ако трябва да напишете съвършеното изречение, то ще е...

Ще използвам едно изречение от мой разказ - „Непознатият“, който писах през 2016 година. Това се е превърнало донякъде като мотото в живота ми. „Ако искам да се извися към слънцето като високо дърво с голяма корона, трябва да имам търпението да израсна.“

Интервю на **Красимир Проданов**

Боян Боев със своя издател Пламен Тотев

Снимки: архив на Боян Боев

Библиотека между църквата и морето

Храмът на книгите в Бургас, носещ името на Пейо К. Яворов, се сдоби с нов дом

Довършителни работи в новата библиотека

Регионалната библиотека в Бургас е като сбъднат сън – след 70-годишно очакване

Новината е изключително вълнуваща, защото става дума за наистина необикновено събитие! Сигурно първото такова от десетки години насам... На всичко отгоре новата сграда на Регионалната библиотека в Бургас е като сбъднат сън – след 70-годишно очакване. През цялото това време книгите, едно от най-ценните притежания на бургазлии, са разпръснати в различни хранилища и отдели. Помещенията, които са отдалечени едно от друго, затрудняват нормалната работа на библиотеката, пък и разпокъсват усилията по функционирането ѝ. А и едва ли може да се каже, че са съвсем подходящи за голямото книжно богатство... Читателите от всички възрастови групи също са затруднени. Но да оставим миналото там, където му е мястото – назад във времето. Защото настоящето донесе много радост на всички, които обичат книгите в морския град.

Библиотеката е в сърцето на града

Новата сграда е проект, за който се говори от доста години. Мястото също е повече от знаково – в сърцето

на града, на една от най-популярните улици, която на всичко отгоре се казва „Св. св. Кирил и Методий“. Библиотеката, чиято първоначална стойност беше 8 млн. лв., изникна на мястото на друга знакова сграда, за жалост, рухнала през последните десетилетия – Немската болница, която всъщност през 30-те години на миналия век е била и училище. Но нека първо надникнем в най-го-

лемия проблем, когато една библиотека се сдобие с нова сграда – *преместването*. В случая говорим за впечатляваща цифра – 600 хил. тома библиотечни материали, които трябва да се опаковат, пренесат и препоредят на новото място. В пренасянето се включиха много хора и институции, за да може процесът да протече колкото се може по-бързо. Основната работа, разбира се, свършиха самите библиотечни работници, но към тях се присъединиха представители на общината и доброволци. Пренасянето започна в самото начало на 2021 г. – като се има предвид, че празниците по откриването бяха планирани за края на март и началото на април, може да си представите каква организация и експедитивност се е изисквала!

Новата библиотека на Бургас дава шанс и на новите технологии

Те правят бургаската библиотека и може би най-модерната в момента в родината. Сред иновативните решения е например *Z space студио*. Представлява **устройство за иновативно обучение** по STEM дисциплини (съкращение за *Science, Technology, Engineering, Maths* или *науки, технологии, инженерство и математика*). Образователните модули показват уроците като *холограма*. Образите

Преместването на хранилището

Кметът Димитър Николов в новата библиотека

на екрана са изключително ясни, прецизни и в 3D формат с добавена реалност. Технологията е предназначена за деца и студенти. В Детския отдел на библиотеката пък е разположен интерактивният магичен под *Funtronic*. Има много функции, които позволяват да се спортува или например да се участва във викторини на български и английски език. Може да се използва и за деца със специални образователни потребности.

Грижата за построяването и самото завършване е с изключителното съдействие на общината

Сам кметът на Бургас Димитър Николов проследи целия процес по изграждане на библиотеката, подкрепи довършителните дейности и с голям интерес се запозна с новите технологии, които са част от новоизградената база. Сред останалите придобивки е и компютърна зала, която ще използват читателите, има пространство за изложби, **в плановите влиза още куклен театър** благодарение на сцените на открито и закрито. Предвидени са места за провеждане на семинари и най-разнообразни дейности, които ще станат част от календара на библиотеката.

Пространство е красиво, издържано архитектурно, интериорно и функционално

И да кажем още веднъж – най-сетне събира на едно място заемната за възрастни, отдел „Изкуство“, Детския отдел и читалните. Така и самите читатели ще получат своето – хора от различни поколения, с различни интереси, но обединени от желанието да се развиват, да са в крак с времето. А също осъзнати, защото са разбрали, че **книгата означава напредък**, бъдеще – и библиотеката е нейният дом, който кара света да се върти по-бързо. Всичко това някъде там, на улицата, която тръгва от сърцето на Бургас, оглася се от камбаните на храма, носещ и той името „Св. св. Кирил и Методий, и стига до морето; там, откъдето всяка сутрин изгряват лъчите, а **и те като книгите означават едно – светлина.**

Назад във времето

Бургаската библиотека е създадена през 1888 г. През времето в нея са държали сказки Александър Балабанов, Стоян Чилингиров, Асен Златаров, Елисавета Багряна и много други. Получава името на Яворов през 1978 г. в чест на 100-годишнината от рождението на поета. Превръща се в книжовен и културен център от изключително значение за Югоизточна България. Детският ѝ отдел работи от 1953 г., а през 2003 г. е създаден и отдел „Изкуство“. Досега се помещава-

ше на няколко места из града. Новата сграда е на практика най-модерната в България. В нея работи станция за самостоятелно връщане на книгите, а всички четива се почистват със специална подвижна прахосмукачка.

Красимир Проданов

Текстът е подготвен със съдействието на Регионална библиотека „П. К. Яворов“

Телефонна кабина за разговори в библиотеката

Детският кът е шарен и забавен

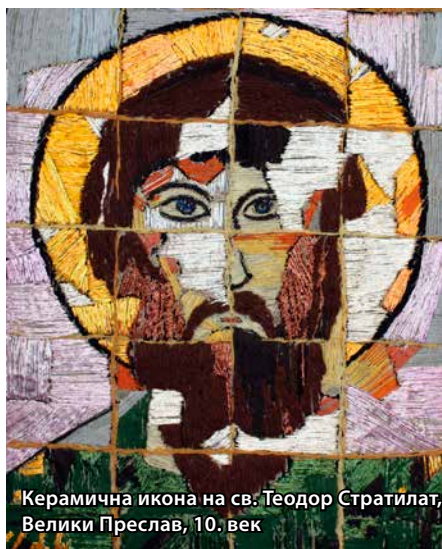
Декоративните пана на д-р Мара Харбова

Понякога в живота ни се случват неочаквани, необикновени неща, които за нас представляват едно малко „чудо“. Миналата есен, при пътуването до моята родна София при любимия брат, бях твърдо решила да посетя най-после някои от съседите си, което, да си призная, отдавна не бях правила. Това бяха „децата“ в кооперацията, където живеехме и си играехме (по-скоро лудувахме) и с които игрите ни обикновено свършваха с познатото „дай ми куклите, на ти парцалите“. Митето и Ефито (две прекрасни сестрички), Росето, Сашко, Верчето и аз. За съжаление, някои от тях са вече починали, но спомени-те, както знаем, си остават завинаги. След моето окончателно заминаване за Чехия в края на 1957 г. връзките ни бяха доста понамалели, всеки от нас имаше своите грижи, задължения, пък и разстоянието играеше роля...

С Митето, освен куклите и игрите, винаги са ни свързвали искрени чувства на приятелство, уважение и взаимно възхищение от постигнатите успехи. Моето Мите е всъщност известната в България проф. д-р арх. Маргарита Харбова.

Но сега бих искала да представя

нейната майка – леля Марче, която за нас, децата, беше олицетворение на принцеса (по-скоро царица) от приказките, с прекрасните си къдрици, феерична осанка, винаги леко замислена – сякаш от друг свят, блага и неафектирана, и коренно отличаваща се от вечно крещящите от балконите майки. Своя финес и деликатност тя беше предала на своите дъщери – Митето и Ефито. И така, в този за мен изключителен есенен ден бях на гости при Митето. Двете вече „стари“ момичета седя-

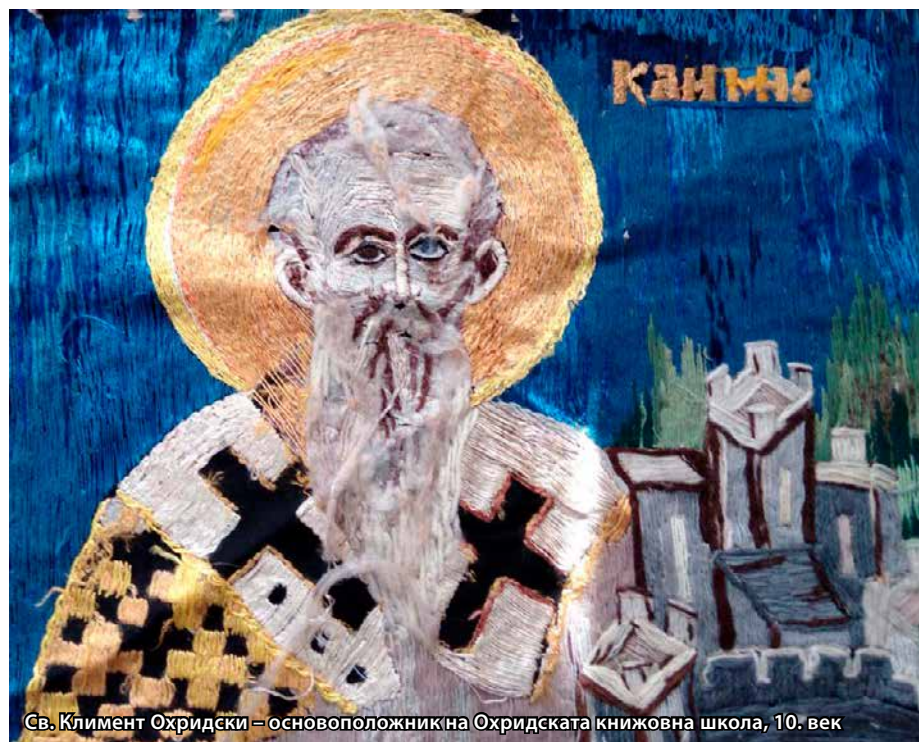

Керамична икона на св. Теодор Стратилат, Велики Преслав, 10. век

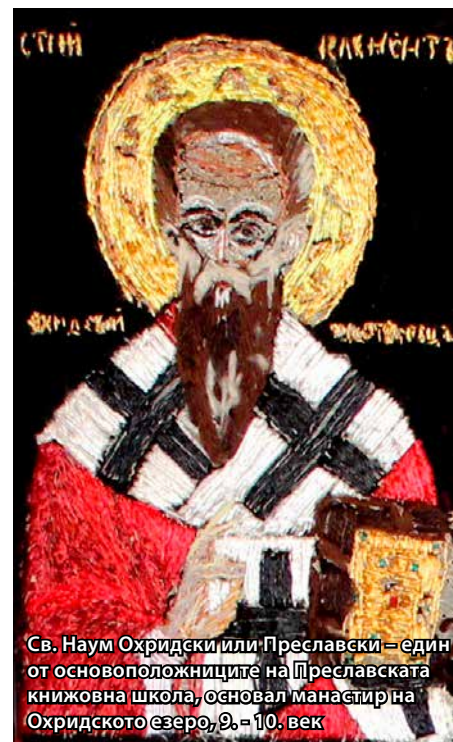
хме в огромния хол, „декориран“ с безброй картини, пана и с разхвърляни върху килима листове, скици, чертежи (Митето е все още търсен специалист).

Погледът ми се спря върху нещо необичайно, изключително красиво, нещо, което никога през живота си не бях виждала... Голямо декоративно пано, на което върху черен плат беше извезана, по-скоро „нарисувана“ икона! Съзерцавах това за мен „чудо“ и не можех да проумея, че нещо подобно е възможно да се възпроизведе и то само с игла и конец! Митето, седнала на земята в любимата си поза, ме погледна, засмя се и скромно каза: „То е от мама.“ Учудих се, че досега не съм знаела и не съм се интересувала достатъчно от живота на тази изключителна жена – нашата леля Марче.

Затова сега бих искала поне накратко да приближа вдъхновяващото за мен и феноменално творчество на д-р Мара Харбова. Тя е родена на 28.9.1917 г. и е починала на 10.10.1989 г. Майка ѝ – Цанка Негенцова, е сестра на любимия детски писател Ран Босилек. Баща ѝ – Стефан Манов, е известен юрист, публицист, котленец, прапраправнук

Св. Климент Охридски – основоположник на Охридската книжовна школа, 10. век

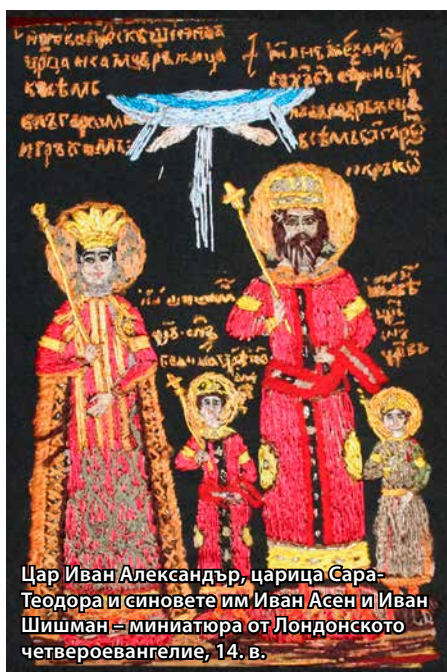
Св. Наум Охридски или Преславски – един от основоположниците на Преславската книжовна школа, основал манастир на Охридското езеро, 9.-10. век

„Античните философи“ – фрагмент от стенопис от църквата „Рождество Христово“ в Арбанаси, 1681 г.

Паната на д-р Мара Харбова са представени в Пантеона на Г. С. Раковски в Котел през 2019 г.

Цар Иван Александър, царица Сара-Теодора и синовете им Иван Асен и Иван Шишман – миниатюра от Лондонското четвороевангелие, 14. в.

на епископ Софроний Врачански от дъщеря му Ганка. Мара Харбова завършва девическа гимназия в София и стоматологичния факултет на Медицинската академия в София. След пенсионирането си се отдава напълно на това, за което е мечтала цял живот – творческо възпроизвеждане на културно-историческото наследство от времето на Първото и Второто българско царство - езическо и православно сакрално изкуство.

Котленка по род, българка по дух, с вродено чувство към изкуството на Българското Средновековие и Възраждане, тя възпроизвежда творчеството на знайни и незнайни майстори по свой собствен начин. Мара Харбова не изработва гоблени. Тя „рисува“ с игла и цветни конци

върху дебел черен плат - орнаменти, фрагменти от керамични икони, плочки за подова и стенна мозайка, скулптирани фризове – всичко, в което може да се открие магическата сила на символа. Отива на самото място, за да се докосне до автентичното произведение, или търси и намира книги, изследвания, за да заживее с образа, да открие духа на времето, на оригинала... И така създава своите прекрасни декоративни пана, 120 от тях наследниците даряват на музея в град Котел. През 2019 г. част от тези пана са представени в Пантеона на Г. С. Раковски в Котел. Изложбата предизвиква интерес и безкрайно възхищение у посетителите.

Сирма Зидаро-Коунова

Декоративните пана на д-р Мара Харбова, възпроизвеждащи чрез изкуството историята на Първото и Второто българско царство със столици Плиска, Велики Преслав, Охрид, Търновград, вълнуват и днес със своята образност, присъствие на оригинала, жизненост. Вдъхновеното изкуство в света на българина, на Балканиите, възприемано чрез древни символи и магически знаци за закрила и спасение, е приближено до съвременника по нов начин – паната са шити върху дебел вълнен плат с игла и конец. Те търсят в историческата памет свои нови опорни точки, образа на човека – на ктитора в сакралното пространство, със средствата на когото е възстановен или стенописан храмът. Всеки може сам да проследи развитието от керамичния амулет, носен за закрила и сила, през керамичните икони от разноцветни плочки, през стенната и подова настилка от керамични плочи. И това богатство на преславската керамика е създавано в многобройните манастири около столичния център, заедно с развитието на книжовната и художествената българска средновековна школа /IX – X в./ Уникалните бойни сцени, изсичани върху каменни блокове, разкрити при археологически разкопки, подчертават още една черта на народния гений, продължила развитието си и в миниатюрите към оригинални евангелия и богослужебни книги. Четвороевангелието на цар Иван Александър с многобройните образи и сцени пресъздава духа във времето на свободната българска държавност, нейното самочувствие и духовност.

Снимки: архив на проф. арх. Маргарита Харбова

Весела Ляхова: Истината е сила

В историята всяко събитие е следствие на предходно и предпоставя следващото, затова историята не бива да се нагажда според политическата конюнктура, иначе се оплитаме в лъжи. А с лъжата не може да се преговаря, казва авторката на романа „Бежанци“.

Авторката на „Бежанци“ Весела Ляхова

Г-жо Ляхова, в романа си „Бежанци“ разказвате историята на българското население от Драмско, чиито надежди да живее в собствена държава са изпепелени на два пъти през първата половина на 20. век и на два пъти се налага да търси убежище в България. Бихте ли разказали повече?

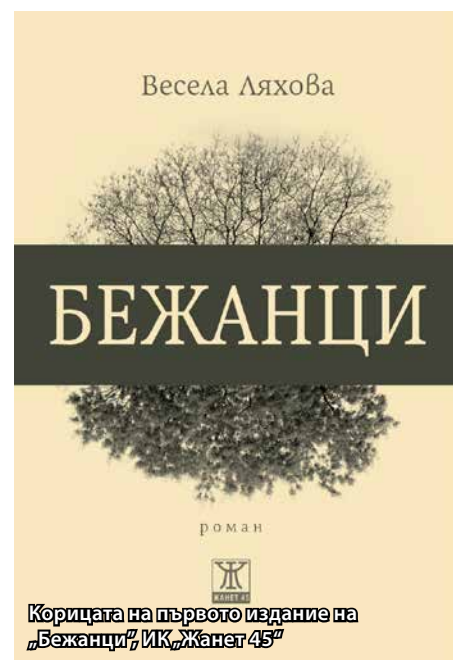
Действието в романа се развива на фона на събитията от 40-те години - нападението на Италия срещу Гърция през 1940 г., което води до намесата на Германия и пренасянето на войната на Балканите, временното българско управление на Беломорието от 1941 г. до 1944 г., Драмското въстание през есента на 1941 г., прогонването от родните огнища на българското население, което търси подслон в България през 1944-1945 г. И накрая акциите по насилствената македонизация. Но всички тези събития

са финалната част на една дълга и трагична история, започнала в края на XIX век, а защо не и преди това. Бих искала да подчертая двете важни понятия във въпроса Ви: държава и население. В европейското съзнание, благодарение на просветенските идеи, след разпадането на феодалните империи и монархии се налага мощно тенденцията един народ, обединен върху етническата си територия, в една държава. Точно това България не успя да постигне поради поредица от събития и различни фактори. Но тъй като освободителната ѝ идеология бе изградена върху споменатия, усвоен от западноевропейските държави принцип, това се прие от цялото българско общество като крах. За българското население, оказало се извън пределите на България, това се оказа трагедия.

Вие сте напълно права, че всъщност всичките тези процеси, които се оказват трагични за българите, останали извън пределите на България, започват началото си още преди Освобождението...

В освобождаването на България от османско владичество има два парадокса, които определят бъдещата ѝ съдба. Първият: че най-многолюдният християнски народ на Балканите, българският, получава свободата си последен (и то не напълно). Т.е. измежду балканските народи по-рано се освобождават тези, които са в периферията на властта, а българският, по думите на Вазов, е „во чрево адово“ – в най-охранявания от властта и най-важния за нея балкански център на империята. Това прави националноосвободителното движение на българите най-продължително, най-кръвопролитно, с най-големи жертви и загуби. Вторият парадокс: веднага след създаването на третата българска държава, поради бързото ѝ развитие, както и поради преобладаващия български

етнически елемент в Македония и Одринско, тя е разглеждана от съседните млади балкански държави като съперник, а не като естествен съюзник, какъвто е бил българският народ за тях по време на собствените им освободителни движения. Те виждат в неосвободената Македония бъдеща плячка от разкапващата се султанска Турция, а не интегрална част от България. Както се казва, апетитът идва с яденето и довчеращите васали на султана започват да се оглеждат какво могат да докопат от бившата си господарка. Тогава България е твърде заета със своето стопанско и политическо устройване и някак си оставя за по-нататък разрешаването на въпроса със съдбата на българите в Македония. Дори под натиск откън се отказва от каузата за пряко присъединяване на областта, докато Сърбия и Гърция, двете най-близки по съдба на България страни, в отговор на създаването на ВМРО започват борба за спечелването на териториите чрез отродяването на преобладаващото в тях българско население - с пропаганда и въоръжено насилие. Това също е парадоксално: неразделна част от българския

народ бива отродявана, атакувана, асимилирана, за да се измъкне изпод краката на българите територия, която в най-голяма степен и от векове принадлежи на тях.

И тук още само едно уточнение относно принципната разлика между борбите на българското население в Македония за Македония и борбите на Гърция и Сърбия за Македония. ВМРО още от създаването си е едно надпартийно, надкласово всенародно движение на българското население вътре в Македония. По-късните опити да му се пришият социални идеи се оказват разрушителни (имам предвид междуособиците между т.нар. ляво и дясно крило, превърнали се в братоубийствени). Но ВМРО не е придатък на никоя партия и е с признат авторитет сред цялото население, което се доверява на ВМРО включително за стопанския си живот, за съдебните дела, за управлението на селата и градовете. То е създадено по модела на вътрешната организация на Левски и функционира по този начин. Действията на Организацията са насочени срещу османския деспотизъм, а не срещу другите етнически групи в областта, независимо, а може би тъкмо защото българското население съставлява безспорното мнозинство в Македония и Одринско.

Наистина, действията на ВМРО са насочени срещу османския деспотизъм, а в това време какво правят Сърбия и Гърция, каква е тяхната държавна политика?

Какво правят Сърбия и Гърция? Насочват своите усилия срещу българите в Македония, а не срещу султанския феодализъм. И двете се стремят да асимилират българския народ, като го изтръгнат от българския му корен. В тези си усилия те си служат с лъжи, каквито са идеологиите на македонизма (съчинен от сръбския външен министър Новакович в края на XIX в.) и на Мегали идеята (люшкаща се между елинизма и византизма в нова Гърция). Позицията на Гърция от края на XIX в. и началото на XX в. е особено агресивна и докато четите на ВМРО са съставени от доброволци, поддържани от самото

население, то гръцките анданти са финансирани от гръцкото правителство, пред което се отчитат за своите действия. Докато българското просветно, читалищно, културно и религиозно движение в Македония е създадено доброволно от самото население, подобно на всички тези институти на Българското възрождение в цялото българско землище, то сръбската и гръцката пропаганда са финансирани от съответните центри.

Всичко това довежда до едно яростно противопоставяне срещу българското население в Македония и Беломорието, което в резултат на Балканските войни попаднало в границите на Гърция и на Кралска Югославия, се е чувствало дори поугнетено, отколкото от Османската империя. Османската империя не го е преследвала заради българското му самосъзнание, а го е потискала както всяка „деспотска“ система прави това с подчинените групи. По времето на Балканските войни и Първата световна война българите в Егейска Македония са подложени на изстребление от редовните войски на съседите, а след това, в мирно време, са преследвани и репресирани заради самосъзнанието си на българи. Ето затова те са бягали от родните си места, бягали са от тормоза. При това няколко пъти: след Балканските войни, след Първата световна война, след Гръцко-турската война (1924-25 г.) Тия тегоби са се отложили в съзнанието на цели поколения до Втората световна война. Ето тази историческа ретроспектива е заключена в живота и очакванията на моите герои, когато започва романното действие. Те живеят в Драмско, но техният живот е като на всички останали българи в Егейска Македония. А Драмското въстание събира в един много сложен възел цялата плетеница от геостратегически проблеми и конфликти: между Германия и СССР, между гръцкото антифашистко движение и българската държава, между колаборационисткото гръцко правителство и гръцката съпротива и пр., и пр. И в тая бъркотия българското малцинство в Гърция изпива горчивата чаша на всички сблъсъци.

Родственици на Весела Ляхова от с. Кобалище, Драмско, снимани през 30-те години на 20. век, в народни носии

Как и кога разбрахте за тази история, за трагичните събития, свързани с Драмското въстание?

Както се досещате, до неотдавна тези събития бяха табу, за тях не се говореше нито в учебниците по история за средния курс на обучението, нито дори в университетския курс по история. Мисля, че и до днес е така. За тях можеше да се научи само от разказите на самите потърпевши. Така стана и с мен, аз научавах тези истории от моите родители. Баба ми и дядо ми по майчина линия са свидетели на Драмското въстание, преди това на италианското нападение над Гърция, слушала съм разказите им още като дете. Първоначално не си давах сметка за какво става въпрос, но впоследствие, като осъзнах, че едно доста драматично време се подминава в учебниците ни по история, взех да се заслушвам и дори да ги разпитвам. Тогава нямаше как да сверя разказаното от тях, това можах да направя едва по-късно. Спомням си, непосредствено преди ноември 1989 г., когато у нас се заговори за гласност, в едно телевизионно интервю по „Всяка неделя“ проф. Николай Генчев си позволи да спомене мимоходом Драмското въстание в контекста на прикривана истина. Това ми се стори

невъобразимо откровение. И ми вдъхна кураж, че може и да дойде времето, в което да се разкаже истината. За съжаление, много време беше пропуснато от българската историография, а то добре беше оползотворено от гръцката, която успя да наложи своята версия за Драмското въстание като за антиокупаторско въстание, т.е. за антибългарско. Всъщност то е нескопосано организирано от гръцката компартия по нареждане от Москва.

Какви източници ползвахте при написването на романа?

Основно интервюта с участници и свидетели на събитията, както и няколко публикувани през последното десетилетие на XX век изследвания на проф. Даскалов и проф. Д. Йончев. Разбира се, за борбите на българите в Македония до Първата световна война има многобройна литература. И въпреки това важни епизоди бяха непознати на българския читател – напр. българските въстания (като Охридското и Дебърското от 1913 г.) срещу включването

на Вардарска Македония в границите на Сръбското кралство. Или системната асимилационна политика на гръцката държава срещу българското население, включваща такива репресивни действия като масови заточения в лагери из егейските острови, изстребване на цивилно население от гръцката армия в с. Търлис през 1924 г. или дори нахлуването на гръцката армия в България при Петрич през 1925 г. Слава богу, българската историческа наука бързо попълни празнотите и днес има изобилна книжнина по всички теми и периоди, включително и по доста сложни и преплетени казуси като тези по-горе. Смятам, че трябва да ги помним не от злопамятност, а от вяност към истината. И тук именно е важната роля на литературата. Ако тези събития се пресъздават в художествени текстове, българската история няма да тъне в мрак.

Ерна Парис казва, че скритата история рано или късно се разкрива и че дори да минат няколко поколения, истината за жертвите винаги излиза наяве, дори ако на тях им е било забранено да говорят за това. Дошло ли е вече време за истината?

Несъмнено, дошло е и бих казала крайно време е! Истината не е крелива като лъжата и по-лесно ѝ се запушва устата, затова се нуждае от повече усилия и защитници. Самосъзнанието като знание за себе си в най-голяма степен трябва да съдържа отговори като кои сме ние, какво ни споява, какво се е случило с нас и между нас и другите народи и пр. Мисля, че е актуален въпросът за подхода при изучаването на историята ни. Той не бива да се подчинява на идеологии или конюнктурни съображения – нещо, което беше обичайна практика до преди три десетилетия и по инерция продължава и досега. Заради тази конюнктура се премълчаваха горчиви истини, други се преинаваха, трети се пробутваха срамежливо и без сериозен анализ в дълбочина. Ето няколко въпроса, върху които си заслужава да се разсъждава: съдбата на българите в Егейска Македония след Осво-

бождението е част от историята на българите и изучаването ѝ не трябва да приключва с Илинденско-Преображенското въстание; от историята на българите заради господството на атеизма е изключена историята на Българската православна църква. Колцина знаят, че всъщност до началото на Възраждането продължава да функционира самостоятелната Охридска архиепископия като остатък от БПЦ след завладяването на България от Османската империя? Ако бяхме я изучавали, бихме имали много по-мощно обединително съзнание, защото принадлежността към тази конфесионална институция е етнически белег от огромно значение за всички българи, независимо дали са в границите на държавата, или извън нея. Потвърждение на тази теза откриваме в острата борба между патриаршисти и екзархисти, която в Егейска Македония продължава до Балканските войни – много от патриаршистите постепенно загубват българското си народностно самосъзнание и стават градивен елемент в гръцкия етнос. Това си е чисто преливане на население и жива сила. За България загуба, за Гърция – придобивка, ако се върнем на темата на романа.

Защо според Вас тази премълчавана част от българската история трябва да се знае?

Подготовката по история не бива да се насочва към помпане на инфантилен патриотизъм. Поколенията трябва да знаят точно толкова и горчивото, колкото и великото в историята ни. Истината е сила. Днес, на фона на българо-македонските отношения, е много актуално да признаем, че за налагането на този отровен македонизъм своя принос са дали и не малко български политици – още от времето на т. нар. антифашистка съпротива и след това. Не с половин уста да се каже тук-там едва през 60-те години, че били допуснати грешки по времето на Г. Димитров и В. Коларов, а ясно да се посочи, че след 9 септември 1944 г. българската държава проведе една престъпна политика на отродяване спрямо собствените си граждани, превръщайки ги

Родственици на авторката от с. Кобалище, Драмско, 30-те години на 20. век.

в разменна монета на една съчинена пролетарска идеология, а всъщност оставяйки ги на милостта на чужди сатрапи. И те не ги пожалиха, разбира се! Ако не бяха харизали тленните останки на Гоце Делчев на Скопие и не бяха ликвидирали и предали целия архив на Македонския научен институт през 1947 г., днес просто нямаше да има нужда от двустранни научни комисии, обречени на неуспех, защото какво има да се умува и преговаря с една лъжа. Но това са огромни въпроси, напластили в себе си много далечна историческа перспектива от нерешавани и замазвани проблеми, за да дойдат днес два по-сложни и чепати и още по-горещи заради новите реалности в международната политика, която също се е развивала през времето, в което сме мълчали, та сега има да се обясняваме като слабия ученик, който все закъснява и все не си е написал домашното.

Истината може ли да породи омраза? Или обратното – да изчисти неприязънта, напластявана с годините?

Това е все същата рефлексия, за която говорих по-напред. Когато не казваш истината от край до край, а я нагаждаш според политическата конюнктура (това с историята се прави редовно и не само у нас!), винаги си в позицията, сякаш криеш нещо срамно. А в историята всяко събитие се обяснява с друго предходно и предполага следващото. Превземането на Беломорието и Вардарска Македония през 1941 г. от България се схваща от българското население там, а и от целия български народ тогава като тържество на историческата правда – най-сетне е осъществен националният идеал. Но това осъществяване не отговаря на политическите конфигурации и международните регламентации, които през четвъртото десетилетие на XX век са коренно различни от тези преди три десетилетия. И от гледна точка на международното право тази иначе очаквана историческа стъпка се оказва незащитима в следвоенните обстоятелства. Впрочем, българското население в Егейска Македония е имало съзнанието, че може би Бълга-

Къщата на един от прадядовците на В. Ляхова, снимана от нейни родственици, които са я посетили през 90-те години - по онова време изоставена и полуразрушена

рия няма да удържи „завоеванието“ си, както това е ставало преди в Балканските войни и в Първата световна. И ако от наша страна беше изнесена истината за Драмското въстание веднага след 9 септември 1944 г., а именно, че то е политическа акция на ГКП без солидна национална, а дори и социална основа, поради което е потушено за по-малко от пет дни, ако бяха изнесени истинските размери на щетите и жертвите по данни от архивите и донесенията, нямаше да се отвори пространство за спекулации за 30 000 избити и дори още по-абсурдни небивалици от страна на чуждите източници. А когато през 70-те години на XX век България възстанови и подобри отношенията си с Гърция, управляващите у нас, уж заради добросъседските отношения, наложиха пълна забрана да се говори не само за това, но и за неправдите, извършени над българското малцинство в Гърция, включително и по време на гражданската война. Поредната неправда над нашите хора там, която беше премълчана, замечена зад вратата в името на висши държавни интереси. Но никога скриването на истината не е довело до нищо добро, камо ли пък трайно. С това ние отложихме за неясно кога важните национални питання. Е, българската литература има право

да пита, да изследва, да търси и да просветлява истината.

Даниела Горчева

Весела Ляхова е родена в гр. Пазарджик през 1961 г. Завършва българска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 1985 г. Живее и работи в София. Публикува разкази от 1980 г. Лауреат е на литературния конкурс „Цветан Зангов“ (1987 г.). Автор е на сборник с новели „До слънцето“ (1993), на монографичната биография „Живот мисия. Книга за проф. д-р Цеко Торбов“ (2001), на романа „Бежанци“ (2013), както и на сборника с разкази „Квартал „Зона обиколна““ (2015).

Романът „Бежанци“ е сред финалните номинации на наградата „Роман на годината“ за 2013 г. на Дарителски фонд „13 века България“. „Бежанци“ получава наградата „Христо Г. Данов“ за художествена литература за 2013 г., както и наградата за белетристика на Портал „Култура“ през 2014 г. за художествено осветляване на белите полета от историята на българския народ. „Бежанци“ е представен на Международния панаир на книгата и на Европейския фестивал на първия роман в Будапеща (2014).

Не е площад като площад

През Средновековието никой не ги е планирал, нито създавал. Първият градоустройствен план в Прага е начертан през 1889 г. Градските площади се оформят хаотично, обикновено там, където е пазарът (и ешафодът, за съжаление, като форма на забавление). И в днешно време ролята на „обикновения“ площад е на място за пазаруване, кратка почивка и срещи. Изключения са онези, чиято история ги превръща в символи, форуми или просто приказен декор и наслада за очите.

В европейската история площадите играят различна роля. В Древна Гърция централните площади се наричат агори и са места за срещи, за провеждане на важни събрания, празненства и пр. Световноизвестен е и централният площад в Древния Рим – Форумът, който е бил своеобразен център на общественения живот.

Краят на красивия античен свят слага край и на тази роля на площадите. За Средновековието градът е предимно добре укрепено занаятчийско и търговско средище, а основната роля на площадите е да бъдат тържище. Понастоящем площадите са обект на сериозни дискусии на специалистите – архитекти, градоначалници и изкуствоведи. Как трябва да изглеждат? Каква функция трябва да изпълняват? Преди коронавирусната криза се тръбеше за смъртта на флагманите в Прага – Вацлавския и Староместкия площад, които в наводнението от туристи губели своя облик. Факт е, че историята им – и не само тяхната – е толкова богата, че ги издига на пиедестал и ги превръща в символ на града.

Кралят: Вацлавският площад

За разлика от повечето площади през Средновековието, Вацлавският площад е резултат на внимателно планиране. Основан е от големия чешки крал и император на Свещената Римска империя Карел IV, който целеустремено и с размах преследва идеята си: да превърне Прага в културен и търговски център на империята (и ако беше изживял още един живот, можеше и да успее!).

През 1348 г. основава Новия град и по всичко личи, че това е добре обмислено действие. Планиран е с размах: големи парцели, широки улици и просторни площади. До детайли обмислената му концепция няма равна за времето си в Европа. Предвидени са два големи площада: Пазара за добитък и Конския пазар. Запазват имената си чак до XIX век, когато през 1848 г. първият е преименуван на Karlovo náměstí (на името на Карел IV), а вторият е наречен Вацлавски площад, на името на покровителя на чешката държава св. Вацлав (година е 1875).

Как е изглеждал при основаването си? Къщите са малко, повечето едноетажни. В долната му част, на границата със Стария град, са по-богатите къщи, а в горната – периферията – по-бедните. Има караулки за пазачите на реда, а няколко каменни маси осигуряват местата за договаряне и плащане. Да не забравяме, че по онова време няма банкноти, а само монети, чието качество се проверява с удар по масата (какъв звън ще издадат) или... със зъби.

Промените идват с индустриалната революция през XIX век: постройките започват да растат на височина, полага се настилка, посадени са дървета, осигурено е газово осветление. В края на века започва електрификацията, а в началото на следващия се появяват автомобилите и трамваите. Издигат се модерни три- и четириетажни постройките, с осветени безистени, луксозни първи етажи, големи витрини, театри, книжарници, кинозалони, кафенета и фризьорски салони. Повечето сгради на площада в днешно време са или красиви, или значими (или и двете). Най-символичната е на *Националния музей, импозантното светилище на чешкия народ*. Пред него, на кон и с копие в ръка (тоест

Вацлавският площад, 1835 г., рисунка на Винценц Морстад

Вацлавският площад днес
Снимка: Деница Проданова

като крал и рицар, а е имало и други виждания), е покровителят на Чехия св. Вацлав.

Следват банки и институции, примери за архитектурата от последните две столетия – историцизъм, сецесион, функционализъм, конструктивизъм, постмодернизъм и други. Въпреки протестите една от сградите неотдавна беше срината и на нейно място, по-бързо от щракване с пръсти, изникна бялата The Flow Building („flow“ – течение, поток, движение). Не, че одобрявам, но ако по времето на Карел IV имаше защитници на паметниците на културата, днес може би нямаше да

имаме катедралата „Св. Вит“.

Столетия наред центърът на Прага е Староместкият площад. „Вацлавакът“ го детронира през революционната 1848 г., когато се превръща в център на политическите събития. Оттук минават всички важни политически събития на XX век: радостта от края на Втората световна война, „братските“ танкове през 1968 г. и погребението на Ян Палах. През 1989 г. балконът на издателство „Мелантрих“ се превръща в трибуна на Нежната революция. В последните години пак тук започват протестите срещу настоящия премиер Андрей Бабиш.

Староместкият площад, 1793 г., рисунка, собственост на рода Лобковиц

Староместкият площад днес
Снимка: Деница Проданова

Кралицата: Староместкият площад

Историците периодично преосмислят историята и резултатът невинаги е потресаваш. Една от темите им е какво е донесло и отнело владичество на Хабсбургите. Отношението им към Прага е малко като на мащеха, тъй като те спират развитието ѝ, за да остане провинциален град и да не конкурира Виена. Минусите от това тяхно отношение са ясни, а плюсоът е, че не са правени градоустройствени промени и днес *Старият град ни омагьосва с автентичната си средновековна атмосфера.*

В миналото Старият град е центърът на богатите търговци. Особено през Ренесанса те създават свои богати фамилии, търгуващи с цяла Европа (и не само с Европа) и строят къщи дворци,

с които съперничат на аристокрацията. Тяхното богатство най-много изпъква на централния Староместки площад. Най-импозантните сгради са бароквата църква „Св. Никола“, готическата катедрала на Дева Мария (Týnský chrám) и дворецът „Кински“. Истината обаче е, че всяка една сграда има свое име и история. Столетия наред Староместкият площад е центърът на Прага. Тук е Старото кметство с прословутата часовникова кула, което подсказва богатството и гордостта на търговците. През 1621 г. тук се състои показната екзекуция на 27-те бунтовници, която ознаменува окончателния край на чешката самостоятелност. Пак тук е паметникът на реформатора Ян Хус. От миналата година в центъра се

извисява спорната Марианска колона (Mariánský sloup), издигната през 1650 г. и съборена по време на бурните събития, свързани със създаването на Чехословакия през 1918 г. Понастоящем това е историческият център. Тук се провеждат най-интересните перформанси и исторически възстановки, тук отварят най-богатите великденски и коледни базари. И чехи, и чужденци, когато искат да получат представа за атмосферата на града, идват тук. На по един trdelník, греяно вино, пражка шунка или сладолед... От края на Втората световна война, когато е унищожена част от кметството, се провеждат конкурси за дострояването му. Засега няма победител, чието предложение да е стигнало до реализация. Преглеждайки някои от тях, с чиста съвест пиша: за щастие!

Символичният Площад на републиката

Носел е много имена: площад „Франц Йозеф I“, „Хибернски“, „Капуцински“, „Йозефски площад“. Днешното си название Náměstí Republiky получава в чест на събитията през 1918 г., когато от Кметския балкон на Обществения дом (Obecní dům) е обявено създаването на Чехословакия.

Мястото въобще не е случайно. През Средновековието по днешната улица „Na Příkopě“ е минавала защитната стена на Стария град. Колкото и да ви се струва невероятно, последните остатъци от нея са заличени едва през XIX век. В резултат е оформено пространството по начина, който ни е познат днес.

Специален момент в историята на площада е периодът 1383-1484 г., когато тук се намира резиденцията на чешките крале (например Вацлав IV, Зикмунд Люксембургски, Иржи от Подебрад) и е наричан Králův dvůr. Неслучайно възрожденците решават именно тук да издигнат *Обществения дом, който да бъде символ на събуждащата се нация.* И не случайно Общественият дом е една от постройките, които Хитлер планира да заличи. Прага е трябвало да бъде един от градовете на Хилядолетния райх и Общественият дом няма място в тази визия. Кулата, която познаваме като *Pražná brána*, е построена през Средновековието като един от церемониалните входи към Стария град. Украсена е

с ликовите на чешки крале и гербове-те на земите, които са управлявали. Днес площадът е красиво място за шляене, пазаруване и срещи с приятели (е, поне преди епидемията беше така). Тук е „Котва“ – най-големият за времето си търговски център в Чехия (70-те години) и по-модерният му брат – „Паладиум“ (отворен през 2007 г.). От 1985 г. има станция на метрото, а от 2006 г. е последна точка на пешеходната зона. Казват, че сред козовите на Прага е умението ѝ хармонично да съчетае новото и старото. Площадът на републиката, на който можем да видим напълно различни стилове (от готика до сецесион, от историцизъм до функционализъм), е ярко потвърждение на този факт.

Ще спаси ли Милош Форман късче от Прага?

Последната ми спирка е на място, което е въздигнато до званието „площад“ през 2018 г. Имам предвид симпатичната малка пиацета пред хотел Интерконтинентал (в края на улица „Парижка“, до река Вълтава). Когато през 70-те години архитектът Карел Филсак проектира хотела, той е наясно, че огромната му маса е в контраст с околното застрояване и има нужда от празно пространство, което да я балансира. Пиацетата е резултат на същата нужда, която създава тишината в музиката и тъмнината в киното. Да, но свободното пространство в центъра на Прага е като безстопанствено съкровище и не е чудно, че след 1989 г. строителните компании предлагат не едно и две решения за застрояването му. Институтът за планиране и градостроителство на Прага е склонно да ги приеме под претекст, че застрояването в града трябва да се съгисти.

Дали наистина?

Ядрото на Прага е средновековно и редиците от къщи и малки улички имат нужда от камерни площадчета, за да си поемат дъх. Застрояването им не е най-доброто решение. Въпросът е как да спрем предприемачите? През 2018 г. кметската на Прага, Адриана Кърначова, дава на безименната пиацета статут на площад. Наречен е на името на големия чешки режисьор Милош Форман, който умира половин година по-рано. Добър ход, но предприемачите не се предават лесно. Борбата продължава.

Не е площад като площад

Днес към традиционната си роля на място за пазаруване и клюки се връщат много от площадите, като (обикновено в събота или неделя) се превръщат в истински пазари, със сергии, на които излагат стоката си частници – знаем ги като Farmářské trhy. Дори и най-малкото площадче има своето значение, история и изисквания. Когато като деца сме учили имената им, свързвали сме ги със значението им – има площади, кръстени на значими личности (Jungmannovo náměstí), на местата от миналото (Loretánské náměstí) и

ролята им (Ovocný trh). Някои имат по две имена, второто от което знаят хората от околността (Tylovo náměstí e Pavlák, Vítězné náměstí – Kulaták). Има площади, които са превърнати в паркове (Karlovo náměstí), и такива, които са деградирани на паркинги (Horní Malostranské náměstí). Когато започнах да пиша статията, опитах да открия броя на площадите в Прага. Струва ми се, че най-близо до истината е числото 245. И съм убедена, че всеки един има своето очарование.

Ели Мандажиева

Площадът на Републиката, 1830 г., пощенска картичка

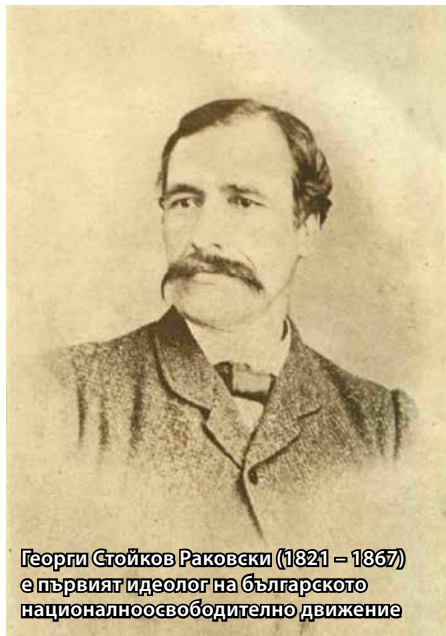

Площадът на Републиката днес
Снимка: Ели Мандажиева

Народният войвода Георги Стойков Раковски

Твоят символ беше: смърт или свобода,
сънят ти - Балкана, кумирът – народа (...)

Иван Вазов, „Раковски“, „Епопея на забравените“

Снимка: Уикипедия

Георги Стойков Раковски (1821 – 1867)
е първият идеолог на българското
националноосвободително движение

Големият български революционер и просветител Георги Стойков Раковски е многостранна личност и безстрашен народен будител, който сякаш остава в сянката на другите революционери и просветители. Осъзнавайки неговото уникално място в българската възрожденска история, Иван Вазов го определя като „един само буден сред толкова спящи“.

Бъдещият войвода от съвсем млад има ясно съзнание за своята мисия – да се бори за духовната и политическа свобода на България. Раковски е роден в Котел в заможното семейство на Стойко Попович. Рожденото му име е Съби Стойков Попович, но по-късно приема фамилията Раковски, която идва от родното село на баща му – Раково. Произхожда от бунтарски род – чичоците му защитават Котел от кърджалиите, а вуйчо му е храбрият капитан Георги Мамарчев. В негова чест Раковски сменя името си на Георги и с цялото си сърце и душа се включва в борбата за свобода „от сродников си пример разпален“. Получава добро за времето си образование и владее 6-7 езика.

Животът му е изпълнен с много приключения и сериозни препятствия – лежал в цариградските затвори, осъден на смърт, неудобен за редица правителства, той се подвизава под различни имена (Сава Стефанидис, Сава Македон, Георги Македон) ту с гръцки, ту с руски паспорт. Независимо дали работи като търговец, адвокат, преводач или журналист и публицист, той винаги е пламенен революционер и безкористен родолюбец.

„Аз съм всякога бил българин и ще бъда не само до гроб такъв, но още и после смъртта ще оставя завещание, и прах ми да ся не смеси с друга народност!...“ (писмо до Йосиф Дайнелов, 1861 г.)

Раковски е първият идеолог и стратег на българското националноосвободително движение.

Със своята непоклатима вяра и магнетизъм привлича много българи за идеята си за „... открита борба с турското правителство чрез пресата и сабята...“ Той прозира, че интересите на Великите сили и на България са твърде различни. „Българите знаят и са опитали, чи всяка от европейски сили работи за своя користна полза“, пише той в „Дунавски лебед“.

Роден революционер, но и добър дипломат, Раковски умее да установява и поддържа политически контакти с влиятелни представители от различни националности. Неслучайно сърбите го приемат като представител на българския народ и с тяхно съгласие той образува Първата българска легия в Белград, в която участват личности като Васил Левски, Филип Тотю, Стефан Караджа, Васил Друмев, Христо Македонски, Матей Преображенски и др. Раковски е този, който предлага да се сложи надписът „Свобода или смърт“ на знамето на легията. Той също така избира и лъва като знак на българските бойци. „Нека всеки запише дълбоко в сърцето си за свята възторгна реч - свобода или смърт

и с пламен меч да върви в бойното поле под знамена на непобедимия Български Лъв!“, призовава „народният войвода Г. С. Раковски“.

Младият полководец е роден водач и изключително харизматична личност с безстрашен дух.

Ето как си спомня за него легионерът Йордан Планински: „Раковски беше облечен в старобългарска униформа, на главата имаше бял калпак, на челото му светеше златогривий лев, мундирът му беше от червено сукно, а панталоните му от зелено сукно. Ботушите му бяха от черни лак, с махмузи, а мантилата, връхната му дреха, беше без ръкави и дълга до пети. Изгледът му беше геройски.“

В процеса на революционната борба възгледите на Раковски за освобождението на България претърпяват значителна еволюция - в началото той е за сътрудничество с другите балкански народи, но след това стига до заключението, че българският народ трябва сам да се освободи. „По-добре братя – пише той, една сладка маломинутна за свобода смърт, а не дълговечен робски живот... нека никой не чака от другите да го освободят. Нашата свобода от нас зависи“, пише той в „Позив към българския народ за въстание“ от 1862 г.

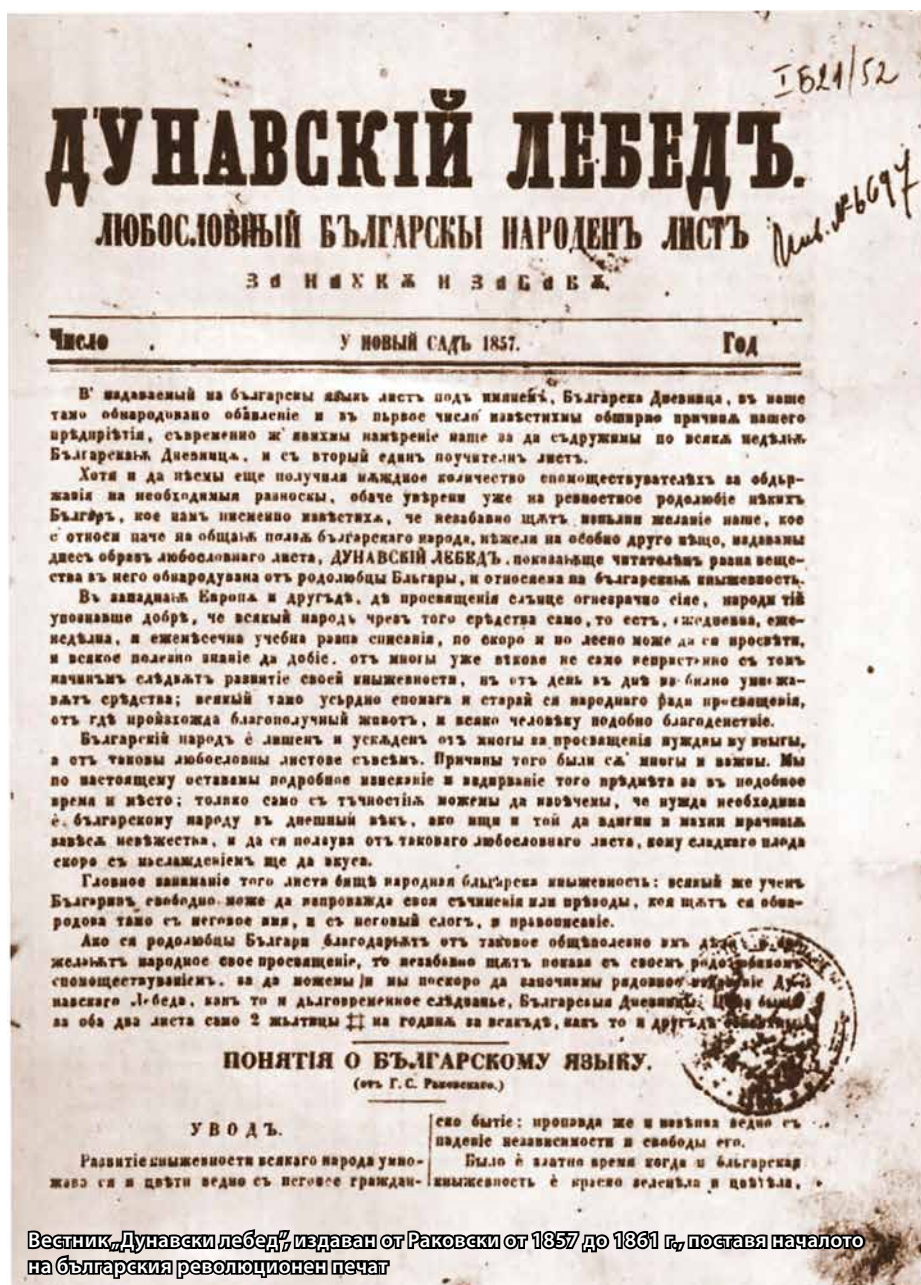
Според неговия „План за освобождение на България“ в българските селища е необходимо да се създадат тайни комитети, които да вдигнат народа срещу поробителя.

С тази цел Раковски поддържа връзки с видни българи в Браила, Букурещ, Виена, Цариград, Одеса, Яш и ги убеждава да финансират революционното движение. В близък контакт е с известната фамилия Богориди, с полски, гръцки, сръбски, румънски революционери.

Със своята голяма публицистична и журналистическа дейност котленският революционер допринася за изграждане на българското национално самосъзнание и за формиране на чув-

ство на национална гордост на базата на славното ни историческо минало. Неговата поема „Горски пътник“ има голям успех, вдъхновява и „пробужда“ много българи... Освен това Раковски е автор на етнографски, фолклористични и исторически изследвания, които допринасят изключително много за съхраняването и поддържането на българското самосъзнание и дух. В Цариград той се сближава с Неофит Бозвели и Иларион Макариополски, участва в борбата за независима българска църква и пише пламенно за нея. „Вероизповедният въпрос е днес за нас най-голямото дело, което трябва да занимава всекиго българина. Борбата пак започва, борба, която ще реши победата, борба, от която зависи смъртта или животът на българската народност!“

Недостатъчно известен е фактът, че Раковски помага на българите в Бесарабия да създадат българско училище в Болград през 1858 г., като ходатайства пред своя съученик Никола Богориди, тогава княз (каймакам) на Молдова. Днес Болградската гимназия заслужено носи името Г. С. Раковски. Макар и да поддържа връзки с Русия, котленският революционер не се колебае да критикува руската политика. В своя вестник „Дунавски лебед“ публикува статии против преселването на българите в Руската империя: „Тия пари, що ви обещава и ви дава сега лукавото руско правителство, за да ви измами, са нищо при такива потребности и нужди, които ви чакат там, и те се твърде лесно разосият. С тех пари Русия ще ви завърже с железни вериги тъй силно, щото като станете нейни черни робове, ще ги заплащате вие и потомците ви с кръвта и с живота си!“ („Преселение в Русия или руската убийствена политика за българите“, 1863) През недългия си живот народният войвода издава общо четири вестника „Българска дневница (1856 г.)“, „Дунавски лебед“ (1860), списван и на френски език, „Бъдущност“ (1864), списван на български и румънски език, „Бранител“ и един брой от списание „Българска старина“. В края на своя жизнен път, макар и тежко болен от туберкулоза, той не изоставя народните дела и изработва в Букурещ „Привременен закон за народните горски чети през 1867-о

Вестник „Дунавски лебед“, издаван от Раковски от 1857 до 1861 г., поставя началото на българския революционен печат

лято“, издава книжката „Българските хайдутини“, започва да пише своето житие, което за съжаление не успява да довърши. „Любовта към отечеството превзеходи сичките световни добрини и тя е най-утешителна мисъл за човека на тойзи свят. Тя, когото стане в него едно постоянно начало, прави го да презре сичко друго, що има на свят, и кара го да вхожда драговошно в най-големите и най-опасните предприятия“, пише в житието си великият котленец и тази негова крилата фраза отразява най-точно фанатичния му патриотизъм и несломим боен дух. Въпреки че може да води спокоен живот като адвокат или преводач, владеещ няколко европейски езика,

Раковски избира бурния живот на революционер и посвещава живота си на делото за освобождението на България от османско владичество. Неговият богат революционен опит използват и продължават Васил Левски и водачите на Априлското въстание.

„Народният войвода Г. С. Раковски“, както сам се нарича, безспорно е една от най-харизматичните и високо образовани личности на Българското възраждане и в най-пълна степен възплъщава неговия дух. Затова името му трябва да е на челно място в пантеона на българските възрожденци, будители и революционери.

Мария Захариева

200 години от рождението на Георги Стойков Раковски (1821–1867)

Снимка: архив

Г. С. Раковски в Балкана, художник Андреа Сако

Семейна среда и образование

Съби Стойков Попович, който по-късно се преименува на Сава Стойков Попович и на Георги Стойков Раковски, се ражда през април 1821 г. в Котел в семейството на заможния и уважаван занаятчия Стойко Попович и на Руска Мамарчева. Младият Георги наследява борческия и независим характер на предшествениците си – чичовците му участват в борбите срещу турските разбойници в края на 18. в., а негов вуйчо е капитанът в руската армия Георги Мамарчев, участник в руско-турските войни от началото на 19. в. и във Велчовата завера през 1835 г. По-късно Съби сменя името си на Георги в чест на вуйчо си.

Първоначално момчето учи в Карлово при известния учител Райно Попович, след което баща му го записва във Великата народна школа, известното гръцко училище, което тогава се намирало в Куручешме, близо до Цариград. Там младият Георги получава солидно образование (изучава философия, реторика, математика, латински и френски език, физика, химия, астрономия, география). Още в гимназията той се изявява като български патриот, защото често влиза в спорове с гръцките си преподаватели и съученици.

В Браила

В Цариград младият българин решава да се посвети на борбата за освобождение на своя народ от турския гнет и за тази цел основава „Македонско дружество“. През 1841 г. Раковски чува за подготвян бунт в Браила, дело на тамошни сръбски и български емигранти, и заминава за Влашко. Въпреки че избухването на бунта е осуетено от румънските власти, той остава в Браила. С помощта на познати котленци емигранти Георги Раковски започва да преподава френски, гръцки и турски език, открива даже частно училище, което му служи за прикритие на революционната дейност. В Браила се подвизава под името Георги Македон. Родолюбивият българин се включва в подготовката на втория Браилски бунт, който е потушен още в зародиш. Сред арестуваните е и Раковски. Осъден е на смърт, но благодарение на гръцкия си паспорт е спасен от гръцкия консул в Букурещ и заминава за Марсилия, където живее близо две години.

В революционната борба

Завръщайки се в родния си град през 1843 г., Раковски влиза в конфликт с гръцкото духовенство и в резултат на

това той и баща му прекарват около три години в цариградските тъмници. По-късно описва затворническите си страдания в „Неповинен българин“. След освобождението си младият българин работи като адвокат и търговец в Цариград, но тази работа не му е по сърце. Изпитал вече на собствен гръб турското беззаконие, той все повече се вълнува за съдбата на своя народ. В Цариград той се включва в църковната борба на българите и участва в създаването на тамошната българска община. Георги Раковски проявява „на дело“ своя патриотизъм по време на Кримската война. Заедно с други българи той създава организацията „Тайно общество“, която се поставя в услуга на руските войски, и има за цел да организира българско въстание в Централна България. Тъй като турците разкриват организацията, Раковски се спасява с бягство в Стара планина.

В Нови Сад издава първия си вестник, „Българска дневница“

След кратък престой в Котел през 1855 г. младият революционер заминава напуска родината си. Известно време живее в Румъния и в Сърбия, а в края на 1856 г. се установява в гр. Нови Сад (по това време в Австрийската империя). Тук той поддържа тесни контакти с представители на сръбската интелигенция и се изявява като талантлив журналист – публикува в сръбската преса материали за България. През юни 1857 г. започва издаването на първия си вестник, „Българска дневница“, който се радва на голяма популярност сред българите заради критичните материали срещу турската власт и гръцките фанариоти. В Нови Сад Раковски замисля издаването и на литературния вестник „Дунавски лебед“, но поради недостиг на финансови средства, успява да отпечата само един брой през август 1857 г. В Нови Сад довършва и издава поемата си „Горски пътник“, започната в Котел. В нея той призовава българите да се вдигнат на борба. Затова тази поема се смята за началото на българската революционна поезия.

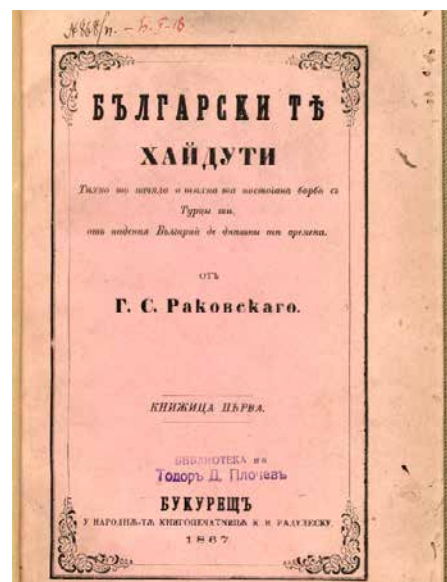
В Одеса се посвещава на книжовна дейност и издига идеята за въстание

По настояване на турските власти през ноември 1857 г. Раковски е изгонен от Нови Сад от австрийското правителство. Той се установява в Галац, където се опитва да създаде български книжовен център, българска печатница и българско училище. Предупреден от княза на Молдова Никола Конаки-Богориди (правнук на Софроний Врачански), че турците искат неговото екстрадиране, Георги Раковски заминава за Одеса. Посрещнат сърдечно от местната българска колония, той започва работа като възпитател на българските ученици в Херсонската семинария. Тук той отпечатва своя „Показалец“ – подробна програма за проучването на българските обичаи, бит и ежедневие. В Одеса пише и труда си „Източният въпрос“, в който описва положението на Османската империя и неизбежното ѝ разпадане. Изпод перото му излизат и публикации за политическото могъщество на средновековната българска държава, чрез които иска да покаже на своите сънародници, че е несправедливо да се намират под властта на една изостанала азиатска империя и трябва да се борят за своето освобождение. В Одеса Георги Раковски изработва първия си план за освобождението на България, в който за пръв път издига идеята за въстание в българските земи, което да включва предварителна подготовка, привличане на съюзници и запознаване на евро-

пейската общественост с каузата, за която се борят българите.

„Дунавски лебед“ и Първата българска легия

Следващата спирка в емигрантския му живот е Белград, където започва издаването на в. „Дунавски лебед“. Изданието си спечелва популярност сред българите благодарение на богатия и интересно поднесен материал, препечатван от 74 водещи европейски вестници („Таймс“, „Монд“, „Дойче Алгемайне Цайтунг“, „Русские ведомости“ и др.). Вестникът се превръща в мощна трибуна срещу висшето гръцко духовенство и турските власти, пропагандира нуждата от образование на български език и от самостоятелна българска църква. Част от материала е отпечатан на френски език и в него се поместват коментари за упадък на Османската империя. Целта е вестникът да достигне до чуждестранната публика и да привлече вниманието на европейската общественост. „Това е положението в Европейска Турция... навсякъде е анархия и въстания. Кога Европа ще сметне, че е необходимо да се намеси, за да сложи край на това жалостно състояние на нещата?“, четем в една от статиите. Неслучайно Раковски е наричан *първият български журналист, поставил началото на българския революционен печат*. По време на живота си в сръбската столица Раковски поддържа тесни връзки със сръбския княз Михаил Обренович и с премиера Илия Гарашанин, защото вярва, че те ще окажат помощ на българите в случай на въстание в българските земи. Затова във втория си план за освобождение на България, който разработва в Белград, Раковски възлага големи надежди на Сърбия. *В края на 1861 г. Раковски изработва своя Втори план за освобождението, който представлява конкретизация на първия – общо въстание с ръководен център „Привременно правителство“*. С одобрението на сръбското правителство през 1862 г. Раковски създава в Белград *Първата българска легия*. Записалите се в нея стотици младежи от българските земи показват „на дело“ своето геройство при отбраната на Белградската крепост от турските войски през лятото на с. г. Скоро

идва и първото разочарование – под натиска на Великите сили конфликтът между Сърбия и Османската империя се урежда по мирен начин и Раковски е принуден да разпусне легията.

В Гърция и Румъния

Вярата на Георги Сава Раковски в българо-сръбско сътрудничество изчезва през следващата година, когато отива в Атина да търси съюзници сред гърците. Там той случайно разбира за сръбско-гръцките преговори за подялба на част от българските земи. Затова надеждите му за помощ се насочват към Румъния, но и там претърпява разочарование.

Последни години

През последните години от живота си българският революционер достига да извода, че балканските държави се ръководят единствено от своите интереси и българите трябва да разчитат само на своите собствени сили. Тези свои идеи той написва в последната си политическа програма в началото на 1867 г., известна като „Привременен закон за народните горски чети през 1867 лето“. В Букурещ издава в. „Будущност“ (1864) и редактира сп. „Българска старина“ (1865). На 9 октомври 1867 г. в Букурещ, повален от туберкулозата, Георги Стойков Раковски завинаги напуска този свят, но остава жив в паметта на поколенията.

Д-р Красимира Мархалева,
по материали от НБКМ
и Столична библиотека

Черногорският войвода Джуро Матанович и Георги Раковски, около 1861 г., Сърбия

145 години от Априлското въстание (1876)

Априлското въстание е кулминацията на борбите на българския народ срещу вековния османски поробител. То е закономерен резултат от дейността на българските революционери Георги Раковски, Любен Каравелов, Васил Левски и Христо Ботев. Въстанието показва на света решимостта на българския народ да вземе съдбата в собствените си ръце, да се обедини в името на общата кауза – свободата на своята родина, и да пролее кръвта си за нея.

Снимка: архив

Подготовката

Априлското въстание е част от т. нар. Източна криза (1875–1878), започнала с въстанието в Босна и Херцеговина през пролетта на 1875 г., което намира голям отзвук в европейската преса и раздвижва дипломатическите среди в Германия, Австро-Унгария и Русия. Затова борбата на босненци и херцеговци служи като импулс за българските революционери. Следвайки заветите на Васил Левски, те вече си дават сметка, че трябва да организират масово въстание, което да избухне в голяма част от българските земи. Част от съзаклятниците са били наясно, че трябва да разчитат преди всичко на своите собствени сили, тъй като през есента на 1875 г. Сърбия отказва да се ангажира с военна помощ. От своя страна Русия също не желае да бъде въвлечена във военен конфликт. Въпреки това митът за освободителната мисия на „Дядо Иван“ още „витае във въздуха“, още е жив, особено сред обикновените хора.

Макар че липсва външна морална и материална подкрепа, нищо не е в състояние да разколебае „людите глави“, както по-късно ги нарича Иван Вазов. Това са млади българи на 20-30 години, в разцвета на силите си, които далеч не са били „гладни“, „жадни“,

„голи“ и „боси“. Част от тях произхождат от заможни семейства и са високообразовани. Искала се е голяма безкористност да се откажеш от спокоен семеен живот, добре платена работа, за да се посветиш на кауза, за която да си готов да заплатиш с живота си. Нека си припомним техните имена – Георги Бенковски, Панайот Волов, Тодор Каблешков, Стефан Стамболов, Иларион Драгостинов, Цанко Дюстбанов, отец Матей Преображенски, Георги Обретенов, Георги Икономов, поп Харитон Халачев, Бачо Киро Петров, Васил Петлешков и още стотици други.

Времето за подготовка е малко, но апостолите в четирите революционни окръга и техните помощници са нетърпеливи, бързат, искат да подготвят въстание само за 3-4 месеца. Те разчитат на част от запазените местни комитети, създадени още от Васил Левски. Не ги стряска липсата на достатъчно оръжие, както и фактът, че по това време много малко от тях имат опит във военното изкуство.

Нима въстаниците са вярвали, че с едно черешово топче са способни да победят една огромна империя, разпростряла се на три континента и подкрепяна от шест европейски Велики сили?

Част от апостолите се ръководят от следното съображение – да привлекат вниманието на Европа и да предизвикат външна намеса, която да доведе до българската свобода. Един от участниците в Априлското въстание, Цанко Дюстбанов, се обръща към своите другари по оръжие със следните думи:

„Момчета...ние трябва ... да гледаме да повдигнем повече села и по-дълго да задържим положението. Само в това е нашето спасение, само по такъв начин ще обърнем вниманието на Европа, а без Европа нищо не можем направи. Ние навярно ще измрем, но дано поне нашите братя получат свобода... С въстанието ние не ще освободим България. В това съм напълно убеден. Но ще научим поне българина да знае как се мре. Ще обърнем вниманието на Европа и ще дадем възможност на Русия да вдигне гюрултията.“

Априлската епопея – между въодушевляването и покрусата

Първите дни след преждевременното избухване на въстанието (20 април) са дни на въодушевление и опиянение. В Копривщица Тодор Каблешков пише прочутото „Кърваво писмо“, с което известява своите другари по оръжие в Панагюрище за избухналото въстание и ги призовава да последват примера им:

„Сега, когато ви пиша това писмо, знамето се развява над конакът, пушките гърмят, придружавани от екът на черковните камбани, юнаците се целуват и прегръщат едни други по улицата... Затова, братя, ако вие сте истински патриоти и желаете свободата на народа и отечеството, то последвайте нашия пример не само в Панагюрище, но разнесете из целия окръг...Напред, братя, бог да ни е на помощ!“

„Кървавото писмо“ предизвиква възторг в Панагюрище. Специални революционни куриери разнасят

новината за избухналото въстание из околните и по-далечните селища. На 22 април цялото население на Панагюрище посреща знамето на въстанието, ушито от учителката Райна Попгеоргиева, останала в историята и народната памет с името Райна Княгиня. Георги Бенковски сформира своята „Хвърковата чета“ от 200 души, която обикаля селата, призовава население то да вземе оръжието в ръце и да го обърне срещу своя поробител. След Копривщица и Панагюрище въстават Перущица, Брацигово и Батак. След въодушевлението идва и покрусата. Копривщица и Панагюрище се радват само на 10 дни свобода. Копривщица се спасява от опожаряване благодарение на голям откуп, но е плячкосана от турците, а Панагюрище, Перущица, Клисура, Брацигово и Батак са разграбени и опожарени, а голяма част от българското население е избито по най-жесток начин. Много българи в Перущица, сред които Кочо Честименски и Спас Гинев, предпочитат да убият със собствените си ръце жените си и децата си и да сложат край на живота си, отколкото да попаднат живи в ръцете на фанатизирани башибозуци.

След потушаването на въстанието в Панагюрския окръг Панайот Волов заедно с други въстаници се опитва да стигне до Румъния, но по пътя при опит да преплува р. Янтра се удавя. Тодор Каблешков е заловен жив от турците в Стара планина и по пътя за Пловдив се самоубива в Габровския конак. Васил Петлешков е заловен в Брацигово и след жестоки мъчения издъхва.

„Хвърковатата чета“ е разгромена в Стара планина. При опит да се изтеглят в Северна България Георги Бенковски с няколко оцелели четници загиват в Тетевенския Балкан в резултат на предателство. Същата съдба има четата на Цанко Дюстабанов в Централния Балкан – голяма част от четниците загиват, а техният войвода е заловен. Пред Търновския съд той изрича пророческите думи:

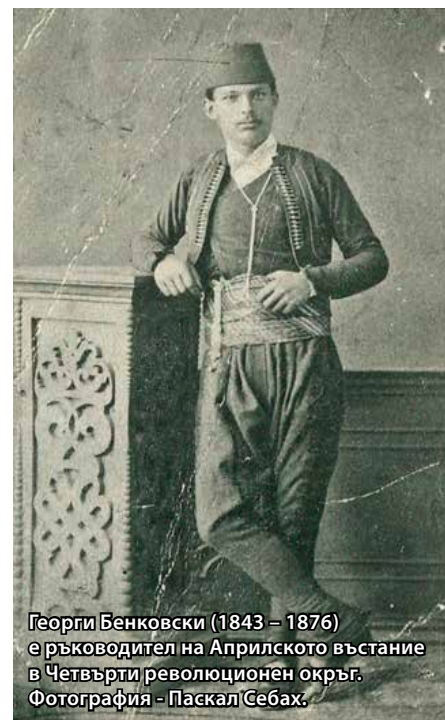
„Аз зная много добре, че царството ви е голямо, че силата, войската и оръжието са във ваши ръце, че със сила не ще ви надвием; но зная още, че вие сте варвари и тирани, че заради въстанието ще се нахвърлите върху невинни и мирни жители и ще извър-

шите зверства. **Нашата цел не е била да ви надвием със сила, а само да ви предизвикаме да направите зверствата, които вече премного направихте и благодарение на които се компрометирахте пред целия образован свят. И тая наша цел е достигната вече. И тъй, ние ви победихме.**“

Най-значителната въстаническа проява в Търновския окръг са боевете край Дряновския манастир. Формираната въстаническа чета от 200 души начело с поп Харитон Халачев и офицера от руската армия Петър Пармаков води 10-дневни драматични сражения срещу многократно превъзхождащия ги по численост турски противник. Турците успяват да влязат в манастира и го опожаряват. Бачо Киро, който успява да се измъкне от обсадата, по-късно е заловен, откаран в Търново и осъден на смърт чрез обесване.

В Сливенския революционен окръг въстанието е с много ограничени размери, а единствената революционна проява във Врачанския окръг е преминаването на Дунава на четата на Христо Ботев. Нейните действия са финалният акорд на Априлската епопея и намират широк отзвук в европейската преса. Именно това е замисълът на самия Христо Ботев. Според него смисълът на въстанието е саможертвата на българите, която трябва да спечели съчувствието на европейската общественост и подкрепата на нейните правителства. Затова още в хода на въстанието от страниците на единствения брой на в. „Нова България“ от 6 май 1876 г. той уведомява широката общественост за избухналото въстание.

Още преди да се качи с четата си на кораба „Радецки“, Ботев изпраща до „Журнал дьо Женев“ и „Ла Републик франсез“ телеграми, в които известява европейската публика за благородната мисия на българските четници, които всеки момент ще стъпят на българска земя. Героизмът на Ботевата чета силно впечатлява и капитана на австрийския кораб „Радецки“ Дагоберт Енглендер. „Ако шанса на тая шепа хора, които не бяха успели да се обучат за борба с турското владичество, беше почти безнадежден, и, ако, както чух, населението тогава не се е присъединило към тях, а ги е оставило на

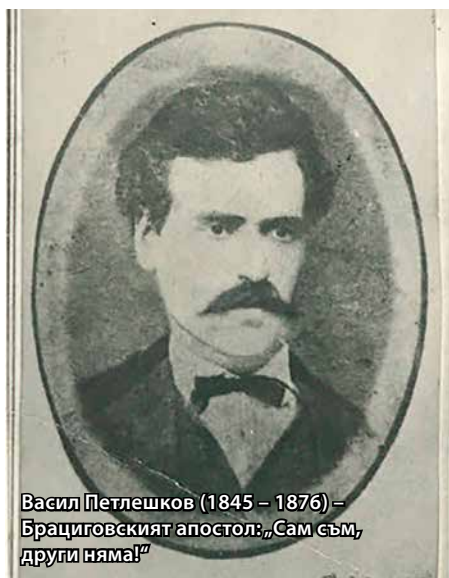

Георги Бенковски (1843 – 1876)
е ръководител на Априлското въстание
в Четвърти революционен окръг.
Фотография - Паскал Себах.

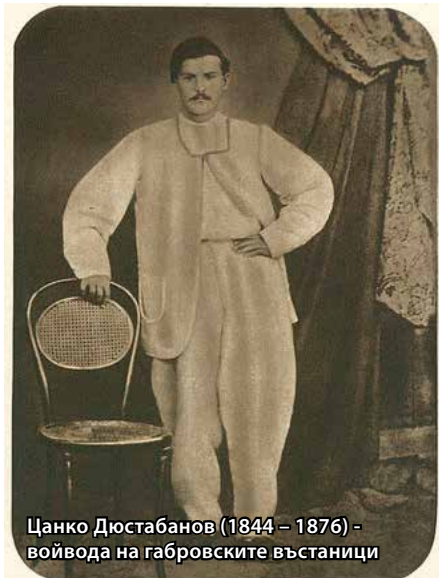
произвола на съдбата, те все пак бяха герои достойни за вечната памет, която Отечеството им е запазило за тях... От това време произлиза високото уважение, което храня към българите“, пише той в спомените си.

„Българското лято“ на 1876 г. и световната общественост

Жестокото потушаване на Априлското въстание намира широк отзвук не само в цяла Европа, но и отвъд Ламанша и от другата страна на Атлантическия океан. Първият човек от България, който информира за зверствата на турците, е художникът Станислав Доспевски. Още на 27 април той занася на руския вицекомсул в Пловдив Найдено Геров сведения за жестоката разправа на турците с българското население в Пазарджик, изпраща репортажи до няколко руски вестника. Българският архимандрит Методи Кусевич предава на кореспондента на „Дейли Нюз“ Едуин Пиърс и на преподавателите в американския Робърт колеж д-р Джордж Уошбърн и д-р Албърт Лонг сведения за потушаването на въстанието. Трите дописки на Едуин Пиърс през юни са първите, публикувани в чуждестранната преса, които изнасят потресаващи сведения за зверствата на турските поробители и привличат вниманието на Европа. В Англия – страната, подкрепяща целостта на Османската империя, Априлското въстание намира много

Васил Петлешков (1845 – 1876) –
Брациговският апостол: „Сам съм,
други няма!“

Цанко Дюстабанов (1844 – 1876) –
войвода на габровските въстаници

Панайот Волов (1850 – 1876)
е сред учредителите на Гюргевския
революционен комитет и един от
главните апостоли на Априлското
въстание

широк и продължителен отзвук. Именити представители на английската култура и наука като Чарлз Дарвин, Оскар Уайлд, Чарлз Дикенс публично изразяват своята солидарност с българите. Най-енергична агитация срещу правителството на Бенджамин Дизраели провежда авторитетният британски политик и бивш премиер на Великобритания Уилям Гладстон. Той написва брошурите „Българските ужаси и Източния въпрос“, „Уроци по клане“, които излизат в над 200 000 тираж и веднага се разграбват. Във Франция в подкрепа на българите се обявяват кореспондентът на в. „Фигаро“ Жан дьо Вестин, писателят Виктор Юго, публицистът Емил дьо Жирарден, който заявява: „Трябва да се свърши с целостта на Османската империя, колкото по-скоро стане това, толкова по-добре ще бъде“. Своя глас в защита на българите издига известният италиански революционер Джузепе Гарибалди. В Италия, Германия, Швейцария, Швеция, Белгия, Испания се публикуват статии в тяхна защита.

В Австро-Унгария най-силен е отзвукът в чешките земи. Глас в подкрепа на българския народ издигат историкът Константин Иречек, чешката писателка Елишка Краснохорска, публицистът Ян Неруда, поетът Сватоплук Чех. В чешката преса са поместени дописки за подвига на Ботевата чета, за чийто автор се смята чешкият инженер Иржи Прошек. Без съмнение жестокото потушаване на Априлското въстание намира най-голям отзвук в Русия. В защита на

българите се обявяват най-видните представители на руската интелигенция – писателите Лев Толстой, Фьодор Достоевски и Иван Тургенев, художникът Василий Верещагин, химикът Дмитрий Менделеев. Славянските благотворителни комитети в Санкт Петербург и Москва събират средства в помощ на пострадалите българи. Все по-настойчиви стават призивите към руското правителство да се намеси, ако трябва със силата на оръжието, в помощ на българския народ. Масовото движение в защита на българите принуждава европейската дипломация да създаде *международна анкетна комисия*, в която влизат американският консул в Цариград Юджийн Скайлър, руският консул в Одрин княз Александър Церетелев, журналистът Жан дьо Вестин, придружавани от кореспондента на „Дейли нюз“ Дженюериъс Макгахан. Членовете на комисията посещават селищата, които най-много са пострадали от въстанието. Пред очите им се разкриват потресаващи гледки, дело на турските жестокости: „Онова, което видяхме там, беше така ужасно, че човек не можеше да спре погледа си повече от един миг. Огромен куп тела бяха наполовина изгорени там и овъглените и почернели останки изпълваха черквата... Никога не бих могъл да си представя нещо по-потресаващо... Чухме, че 30 000 души лежат само в този малък черковен двор, и това можеше да се повярва. Гледката беше страховита – гледка, която остава да преследва човека за цял живот“, пише Дженюериъс Макгахан.

Неговите дописки в „Дейли нюз“ предизвикват буря от възмущение сред английската общественост. В градовете Манчестър, Бристол, Плимут, Оксфорд, Глазгоу се провеждат многобройни митинги, събират се помощи за пострадалите българи. През есента на с. г. лейди Емили Странфорд, вдовицата на бивш дипломат в британското посолство в Цариград, обикаля българските земи и основава болници за пострадалите в Батак, Карлово, Панагюрище, Перушица, осигурява на местното население дрехи, храна и лекарства.

Пътят към свободата

Априлското въстание е кулминацията, но не и края на Източната криза. Тя се задълбочава през лятото на с. г. с двата държавни преврата в Цариград и с избухването на Сръбско-турската война, която предизвиква активната руска дипломатическа намеса. Повече от очевидно е, че европейската и още по-малко руската дипломация не могат да останат пасивен наблюдател на ставащото на Балканите. Свиканата в края на 1876 г. Цариградска посланическа конференция е последният опит за мирно разрешаване на българския въпрос. Нейният провал не оставя друга възможност на Русия, освен да прибегне до силата на оръжието. Започналата през пролетта на 1877 г. Руско-турска война, в която участие взимат българските опълченци, донася дългоочакваната свобода на българския народ.

Д-р Красимира Мархولةва

90-годишен юбилей на д-р Мириам Моравцова

През март тази година чешката етнологка д-р Мириам Моравцова отбеляза своя 90-годишен житейски юбилей. Повече от 65 години от своя живот тя посвещава на Чешката академия на науките и Карловия университет. Тази забележителна годишнина ни дава основание да я наречем доайен на съвременната чешка етнология.

Мириам Моравцова след успешното си дипломиране, Прага, 1955 г.

Снимка: архив на Мириам Моравцова

Юбиларката Мириам Моравцова е родена на 22 март 1931 г. в град Турнов, т. е. по време на Първата чехословашка република, за която тя и до сега говори с голямо въодушевление. Част от нейното детство преминава в условията на Протектората (1939–1945). По думите на М. Моравцова това са тежки години на несигурност и изпитание за нейното семейство и за много чехи, но и години на борба срещу немските окупатори. Самата тя нееднократно с нескрита гордост е подчертавала, че членове на нейното семейство са участвали в антинацистката съпротива.

След завършване на гимназия в Прага М. Моравцова следва етнология и история във Философския факултет на Карловия университет. Нейни преподаватели там са проф. Карел Хотек и Драхомира Странска. След дипломирането си през 1955 г. тя започва работа в Славянския институт. Работи в изключително благоприятна творческа среда и атмосфера. Оттогава датира нейният интерес към славянската и най-вече към балканската народна култура.

По собствените ѝ думи тя посреща с голямо разочарование закриването на Славянския институт през 1963 г. На следващата година започва нова

страница от богатия ѝ научен живот – постъпва на работа в Института по история на Източна и Югоизточна Европа, преименуван четири години по-късно в Институт по история на европейските социалистически държави. Тук д-р Моравцова се насочва към нова тема – изследва проблеми от областта на историческата демография и миграционните процеси в Югоизточна Европа в периода 1938–1946 г.

Годината 1969 отново бележи промяна в професионалния ѝ път. М. Моравцова се връща към първата си специалност, етнологията, приемайки поканата за работа в Института по етнография и фолклористика, където остава до 1992 г. Широкият кръг научни интереси включва етнология на града и междуетническите отношения, история на работническото движение и на демографията на Югоизточна Европа. Д-р Моравцова посвещава редица свои изследвания на всекидневието, облеклото, сдруженията и празниците на градското (работническото) население в специализирани сборници и в престижното етнологично списание „Český lid“. В Института си сътрудничи с известния за времето си етнолог Антонин Роубек и заедно с Ярмила Щястна издават колективния труд „Стара, работническа Прага“ (1981).

През 1986 г. Мириам Моравцова издава книга за народното облекло през 1848 г. като национален и политически символ. Три години по-късно успешно защитава голям докторат и получава титлата „доктор на науките“. От началото на 90-те години на миналия век до днес професионалната кариера на М. Моравцова е тясно свързана с Карловия университет. През 1992 г. тя започва работа в новосъздадения Институт за основи на образованието, който през 1999 г. се превръща във Факултет по хуманитарни изследвания. От 2000 г. досега там тя с успех съчетава преподавателската работа с изследователската

дейност. Основните теми, които разработва от 90-те години до сега, са междуетническите отношения, етническите малцинства (руснаци, словаци, украинци, българи, вьетнамци) и тяхната интеграция в Чешката република, етническото самосъзнание на ромските деца, националната идентичност, културният плурализъм. Израз на нейния траен интерес към етническите общности в чужда среда са поредицата от проекти, които тя и дъщеря ѝ д-р Дана Битнерова (преподавател в същия факултет) ръководят през последните десет години. През 90-те години д-р М. Моравцова, българският литературен историк и бохемист Величко Тодоров, чешкият българист Зденек Урбан, българските фолклористи Катя Михайлова и Владимир Пенчев участват в голям изследователски проект, посветен на българската диаспора в чешките земи през 20. век. В резултат на няколкогодишни теренни проучвания се „ражда“ колективният труд „Побратим“. В Карловия университет д-р Моравцова е един от инициаторите и създателите на научното списание „Lidé města“ (1992 г.), чийто главен редактор е до 2008 г. Тя и Дана Битнерова имат голям принос за съживяване на интереса към балканистичните изследвания в Чешката република чрез поредицата конференции, които те организират почти ежегодно от 2013 г. до днес.

Последните години д-р Мириам Моравцова посвети немалко енергия на темата за честването на празника на „Св. св. Кирил и Методий“ в Микулчице от българската общност в бивша Чехословакия.

Неизчерпаемата енергия на д-р Мириам Моравцова и досега продължава да удивлява много нейни колеги.

Бъдете здрава и все така сърдечна, отзивчива и пълна с енергия, пани професорко!

Д-р Красимира Мархалева

Даровете на разходката

Не спирай да вървиш, казвал Чърчил навремето

Имал е предвид трудните ситуации, пред които ни изправя животът. Съветът всъщност е врата към една вселена, зад която откриваме удивително простичък начин да поддържаме живота си в баланс – разходката.

Любовта към вървенето е от хилядолетия

Умението да вървим е на практика първият ни голям успех в живота

Знаете, че прохождането се съпровожда обикновено от голяма радост у дома. Малкият човек вече крачи – готов е да извърви пътя си!

И първата наша малка зрялост се превръща в съдба за цял живот. Защото каквото и да правим, колкото и да технологизираме сами себе си, **вървенето остава символ на самия ни житейски път.** И наистина носи много!

Можем да го правим по много начини, но всъщност *идеята тук е да си дадем сметка колко енергия крие самият процес.*

Стъпването, краченето може да е в определена посока – тогава, когато имаме крайна цел и държим да я постигнем по определена причина.

Вървенето има и една прелестна сестра, която се нарича разходка

Процесът сам по себе си е същият, но на практика е различен... Защото става дума за осъзнато вървене. А това вече е процес, който си струва човек да изследва. Интересно е, че *любовта към вървенето – и направо към разходките, съпровожда човека дълги хилядолетия.* Трудно можем да си представим древногръцките философи например, без да се разхождат, почесвайки замислено брада. Илюстрацията е много хубава, защото именно **размисълът е голямата сила на разходката.** Вървейки, ние оставаме повече под влияние на собствената си личност – ако го правим с един или повече приятели пък, създаваме вече малко съобщество от съмишленици.

Именно луксът да сме себе си се окача за най-търсената „стока“ през последната година под знака на пандемията. **Много от проблемите в обществото се родиха поради невъз-**

можността хората да вършат любимите си неща. Изведнъж им бяха отнети, а това едва ли ще се хареса никому...

Незасегнат обаче остана един от най-ценните извори на споделяне и общуване. И това е именно разходката. И ще ви дам един простичък личен пример... Прекарахме първата вълна на пандемията в родния ми Бургас. Най-безпомощни се почувствахме, когато затвориха *Морската градина* и дори плажа. Пробвахме веднъж-дваж по тъмно, като усещането беше дори призрачно – изведнъж установихме, че природата прави всичко и без нас, хората. После от полицията опънаха червени ленти и ние – след ден-два размисъл, изведнъж преоткрихме индустриален Бургас. Изобилстващ от отпадъци, с опасни кътчета дори... *но това беше цената на възможността да продължим да общуваме със себе си.*

Чехия пък е страна, която дава много повече възможности за разходка – и сред природа, и в градски условия. У нас по традиция ходенето пеш е с все по-намаляваща популярност, а пък и в парка да идеш, най-много разходката да свърши в първото заведение по алеите. Затова и много ценим оная пъстрота на чешкия пейзаж, в която *хората са активни и близо до природата.* Но това е май друга тема...

Ходенето пеш е родило и много гениални идеи

Да се върнем обаче към древността! Самият *Аристотел* имал навика да представя своята философия, вървейки. С други думи, *той канел съратници или ученици да се разхождат заедно*, като в движение им разкривал необикновения свят, който носел сам в главата си.

Ходенето пеш – при това с творчески подтекст, е родило и много от гениалните творби на литературната съкровищница. Сред *писателите и поетите, които творели „в крачка“*,

спокойно можем да включим на-
пример *Гюте, Жан-Жак Русо, също*
Киркегор или пък *Едгар Алан По* от
по-ново време.

Това е просто намекване какъв потен-
циал има ходенето само по себе си,
макар и малко по-различно от съ-
временното възприятие за свободно
време. Вместо консумацията, с която
толкова сме свикнали, **вървенето**
предлага наслада от по-друг вид.
Затова и е важно напомнянето, че
съумеем ли да вървим осъзнато, ще
се озовем изведнъж в един по-богат
свят. Може би точно онзи, който са
търсили споменатите вече творци.

Да бродим и преброяваме собстве- ните си вселени

При нас поне разходката е като риту-
ал – когато е целодневна, старателно
приготвяме раницата, пълним я с
всичко необходимо, като целта ни е
и това да се изолираме от околния
свят. Не заради *ковид*, просто заради
възможността да останем сами със
себе си, да бродим и преброяваме
собствените си вселени.
Общуването с природата изглежда
на пръв поглед пасивно – просто
наблюдаваме състоянието ѝ, но поне
нашите разходки показват, че това
може да е и много динамичен про-
цес. Ако човек се постарее да открие
какво го заобикаля, ще се натъкне на
много предизвикателства. С помощта
на мобилния телефон в наше време
можем например да учим наимено-
ванията на дърветата или растенията,
да записваме птиците... възможност-
ите са наистина много. Или **просто да**
слушаме, да се вслушваме в онова
покрай нас, във всяко изпукване –
при положение, че сме в гора. Но и
през града да тръгнем, разходката
пак може да е пълна с неочаквани
преживявания.

Има един чешки поет, *Иван Блатни*,
който посвещава цял цикъл творби
на ходенето – нарича го „Нощният
пешеходец“. Сам той се превръща в
ходещия в мрака, изучава родния си
град Бърно по тъмно – тогава, когато
изчезне светлината. Това отваря
сетивата му за допълнителни впе-
чатления, обогатява вселената му,
помага му да докосне по-лично себе
си. Просто **ходенето е вдъхновя-
ващо!** И това е само един пример за
силата му...

Променадология

Интересно, но съществува и **наука за**
разходките. Създадена е през 80-те
години от швейцарския социолог
проф. *Луциус Буркхард*, преподавател
в университета в *Касел*. Той иска да
открие алтернатива на технократския
модел на живот, като предлага т.нар.
„рефлексни“ разходки, които целят
да имаме ясна представа за състоя-
нието, в което се намираме във всеки
един момент. *Променадологията*,
както нарича дисциплината, се осно-
вава на съсредоточено и осъзнато
възприемане на средата, при което
естествено се стига до разширяване
на познанието. Техническото разви-
тие на света ни се явява спирачка
в нашия прогрес, твърди ученият,
защото намалява контакта ни с онова,
което ни заобикаля. В този смисъл
разходката е инструмент за връщане
към изначалното познание и негово-
то задълбочаване.

Разходката е удивителен дар

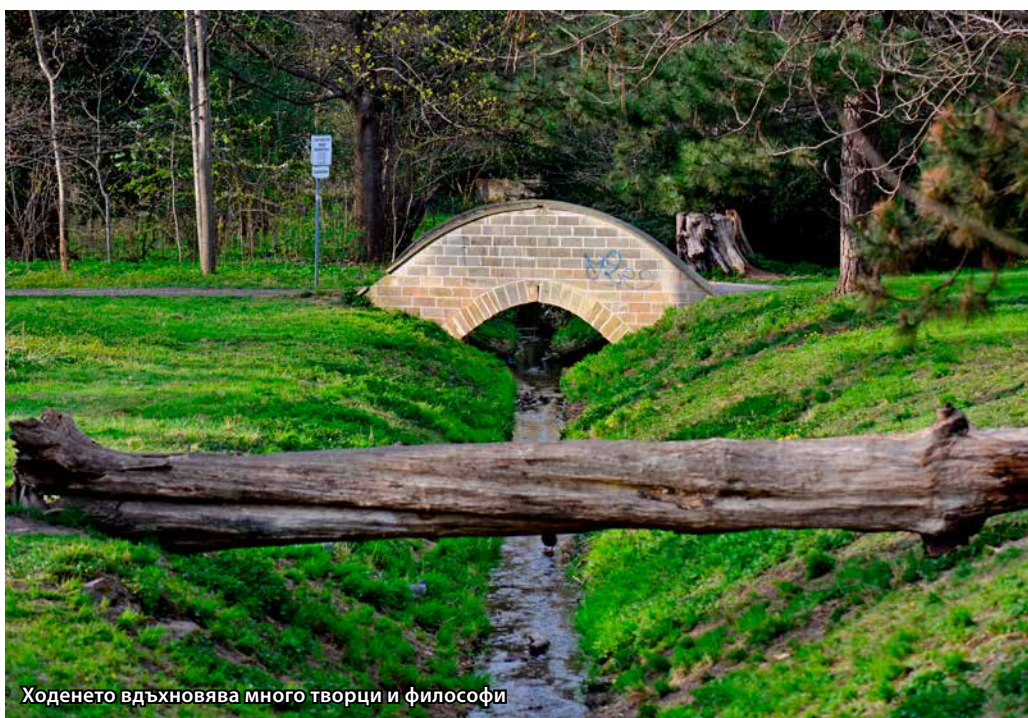
Разбира се, поне ние, обикновено
тръгваме на разходка по съвсем
прозаични причини... Една от тях е
просто **да изпразним главите си**
от напрежението. В голяма степен
обаче то е резултат и от спомена-
тия технически прогрес – от всички
устройства, които ни заобикалят в
работна или домашна среда, от целия
този шум, наред който живеем. Но
можем да кажем, че точно инструмент

като разходката връща баланса и ни
помага да открием собствения си мир.
Полезен е и този чисто урбанистки ра-
курс – много от големите градове под-
готвят промени в бъдеще, които ще
помогнат **оживени улици да станат**
места за разходка. Сред най-хубави-
те примери е парижката „*Шан-з-Елизе*“,
за която плановете са наистина вели-
колепни! От булевард ще се наложи
да бъде преименувана на... градина.
На този фон данните, че нашата София
се превръща в града с най-много
автомобили на човек от населението
в Европа, са твърде показателни къде
сме ние в целия този процес.
Но да си представим, че ни заобикаля
нещо хубаво – и сме просто там, къ-
дето се чувстваме добре. **Мозъкът ни**
веднага го разбира, защото започва
работа със съвсем друг интензитет.
Превключва от полукълбо на полу-
кълбо, отървава се от напрежение-
то... релаксира.

Целият този процес е спасителен в
ковид-времената, макар че те пък са
просто черешката на тортата в раз-
витието ни през последните декади.
За интензивния живот, който се е
превърнал в наша съдба, разходката
е удивителен дар. Богатство, което
може да даде много. Пък и начин да
оценим онова, което имаме. Нека си я
подарим!

Разходка от думи и снимки:
Красимир и Деница Проданови

Снимки: Деница Проданова

Ходенето вдъхновява много творци и философи

Земенски манастир „Св. Йоан Богослов“

Земенският манастир е филиал на Националния исторически музей

живописен слой, който датира от 11.-12. в. В храма преобладават образи на светци – на апостолите Петър и Павел, на св. Константин и св. Елена, на Климент Охридски, Йоаким Осоговски и др. Тук се намира едно от най-ранните изображения на свети Иван Рилски. Интерес представлява композицията „Молитвата в Гетсиманската градина“, в която са изобразени спящите седнали апостоли. В друга сцена, „Причастието на апостолите“, Исус Христос е представен в двоен образ зад олтарния престол. Той раздава причастие на апостолите Петър и Павел, а останалите апостоли са изобразени в две групи в очакване да получат светения хляб. В други композиции зографите не са се придържали към каноничните правила и включват битови сцени. Например в сцената „Изковаване на гвоздеите за разпятието на Христос“ зографът се стреми да покаже типична човешка дейност – изобразени са трима ковачи и една жена около

История

Земенският манастир е разположен на много живописно място – сред красивия Земенски пролом на Конявска планина, на левия бряг на река Струма в централната част на Западна България. Смята се, че той е основан по време на Първото българско царство. През Средновековието на няколко пъти е бил опустошаван – по време на борбите на Кракра Пернишки с византийците в началото на 11. в., от сърбите в края на 12. в., по време на османското нашествие в българските земи през 14. в. До наши дни почти непокътната остава белокаменната църква, която се намира в средата на манастирския комплекс. Черквата се смята за уникален паметник на средновековната българска църковна архитектура – кръстополна сграда с кубична форма. Покривът ѝ също има необичайна форма. Стените на църквата са гладко измазани, без всякаква украса. През втората половина на 14. в. владетелят на Велбъждското княжество (днешния Кюстендилски край) деспот Деян дава средства за нейното изографисване. Това личи от

възпоменателния надпис, оставен от него, както и от ктиторския портрет на неговата фамилия, които са запазени в южната част на църквата. Манастирът е бил обновен от местните българи в началото на 19. в. Изградено е голямото жилищно крило, където се намират монашеските килии и стаите за гости. През втората половина на века светата обител се превръща и в революционно средище. В навечерието на Априлското въстание игуменът Михаил организира чета, за което заплаща с живота си. След Освобождението към манастирската постройка е добавена малка камбанария в двора на жилищното крило. В момента манастирът не е действащ – от 2003 г. той е превърнат във филиал на Националния исторически музей.

Интериорът

Освен с необичайната си архитектурна форма, църквата е известна със своите уникални и изключително ценни стенописи, голяма част от които, за съжаление, не са се запазили. През 1964 г. и през 70-те години са разкрити фрагменти от най-стария

Земенската църква е от XI в. и е един от най-старите паметници на средновековното българско изкуство

наковалня и пещ. Стенописите в земенската църква са уникални и със своята самобитност. Сред тях виждаме човешки образи, пресъздадени в разрез с тогавашните правила при изписване на църкви. Най-впечатляващи са портретите на основните ктитори – деспот Деян и съпругата му Доя, нарисувани с боярските си дрехи. Смята се, че това са едни от най-ранните портрети на български боляри.

Д-р Красимира Мархалева,
по материали от НБКМ

Накратко

Парламентът прие окончателно промени в Закона за българското гражданство. С тях се създава Консултативен съвет към Държавната агенция за българите в чужбина. Той ще се произнася със становище в двумесечен срок, след като установи дали молителят ползва български език, дали се самоопределя като лице от български произход и дали е част от българска общност или българско малцинство в друга държава. (БНР)

Стефка Костадинова е със специална секция в първия 3D музей на световната атлетика на Международната лекоатлетическа асоциация. „На Световното първенство в Рим през 1987 г. Стефка Костадинова си върна инициативата с 206 см, като принуди бившата шампионка Тамара Бикова

Стефка Костадинова

да пробва в третия си опит невъзможните за нея 208 см. Останала сама на сцената и осигурила си вече златото, българката поиска летвата да бъде вдигната на *рекордните 209 см, които покори от втория опит*“, пише в представянето на българската легенда във високите скок. 34 години постижението на Костадинова остава недостижимо.

Министърът на образованието и науката Красимир Вълчев прие символично ключа от къщата в с. Задунева в Украйна, където е живял и работил Христо Ботев през 1866 и 1867 г. Той му беше предаден през февруари от бившия генерален консул на България в Одеса Димитър Тучков, който купува и дарява имота на българската държава, като преди това заедно с Димитър Йоргачов – бесарабски българин и бизнесмен от Одеса, ремонтират каменната къща. Къщата ще бъде превърната в образователен център „Христо Ботев“, който ще популяризира делото на

гениалния поет и революционер сред бесарабските българи. (МОН)

Напусна ни кралицата на комедията и любима артистка на няколко поколения Татяна Лолова (1934 -2021). Тя пленяваше зрителите със своята неповторима усмивка, завладяващата енергия и силно сценично

Татяна Лолова

присъствие. Татяна Лолова завършва актьорско майсторство през 1955 г. в класа на професор Стефан Сърчаджиев. Играе в Драматичен театър „Сава Огнянов“ в Русе, в Сатиричния театър, в театър „София“, в Театър 199. Снима се в над 45 филма. Носителка е на редица награди, сред които и „Аскеер“, както и на ордените „Кирил и Методий“ и „Стара планина“.

Македонски българи настояват Скопие да отвори архивите на УДБА (Държавна сигурност на диктатора Тито). Документите са свързани с репресиите и изтезанията срещу македонските българи от „Кървавата Коледа“ през 1945 г. и след това. Българите от културния център „Иван Михайлов“ от град Битоля изпратиха писмо до македонския президент Стево Пендаровски. „Искаме да видим кои са палачите на нашия народ в Македония“, се казва в писмото, подписано от председателя на дружеството Любчо Георгиевски. „Бихме желали също така да Ви попитаме кога, г-н Президент, ще отворите архивите на УДБА в Македония и кога ще поискате да бъдат отворени югославските окупационни документи, свързани с репресиите и изтезанията срещу македонските българи от Кървавата Коледа през 1945 г. и след това. Искаме да видим кои са палачите на

нашия народ в Македония“.

Чешки учени твърдят, че най-старата писменост на древните славяни не е глаголицата, а старогерманските руни. През 2017 г. археолози откриват в Южна Моравия (в местността Lápy u Břeclavi) животинска кост с изписани върху нея германски руни. Тя е от домашно животно, живяло около 600-ата година след Христа. Надписите са така наречените „руни на стария Футарк“, използвани от германоезичните жители от 2. до 7. век. „В България има стотици такива рунически знаци, те са изследвани още от времето на Карел Шкорпиел, намирани са най-вече в Преслав, Плиска, старите столици и по никакъв начин не може да се твърди, че това е една интегрална писмена система, каквато е една азбука, каквато е глаголицата“, заяви проф. Славия Бърлиева от Кирило-Методиевския научен център към БАН.

Советът за изследвания, развитие и иновации удостои учени от Чешкия институт по информатика, роботика и кибернетика към Чешкия технически университет с почетно отличие за техния научен принос за справяне с епидемията от COVID-19. Екипът от учени през пролетта на 2020 г. за много кратко време разработи и сертифицира защитната полумаска CIIRC RP95-3D. Наградата на гала вечерта ČESKÁ HLAVA бе връчена на ръководителя на проекта Вит Дочкал. Членове на екипа, подготвили и сертифицирали защитното устройство с най-висока степен на защита (CE), са Александър Лазаров, Павел Бургет, Ярослав Лисковец и Петър Кадера.

Защитната полумаска CIIRC RP95-3D

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Kč. Пощенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението **2201279334/2010** или по пощата на адрес: Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

За контакти:

Vazraždane

Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2

Тел.: +420 777 196 322

bulgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Facebook: Bulgari Vazraždane

Български продукт, произвеждан в Чехия, спечели световна награда

Една българска поговорка гласи „Три пъти мери, един път режи“. За всяко успешно начинание се изисква опит, прецизност, упоритост и знания. Благодарение на тези свои качества наследственият мандраджия Георги Милчев успява да произведе на чешка земя традиционни български млечни продукти с автентичен вкус. Той е трето поколение производител, който съчетава старите рецепти за производство на кисело мляко от с. Черковна (обл. Провадия) с най-новите тенденции и технологии в млекопроизводството. Необходими са му две години, докато постигне качеството на българското мляко тук, в Чехия. Бизнесменът прави това с голямо търпение и всеотдайност. През лятото на миналата година три

продукта на мандрата „Bulgaria“ са допуснати до най-престижното състезание за храна в света. „Great Taste Award“ е конкурс, който се провежда ежегодно в Лондон, Англия. Признание получават само продукти, които се отличават с най-високи стандарти в производството на храни и напитки. Допуснатите за участие са внимателно селектирани. Айрянът на „Bulgaria“ спечели бронзов медал „Great Taste Award 2020“ в състезанието, в което участват 13 000 продукта от цял свят. Това е признание, което е не само сигурен билет за нови дестинации на разпространение на продукта, но и доказателство за високо качество. Още един продукт на фирмата - катък, участва в състезанието. За него Милчев получава похвала, но за съжаление критичното жури намира чужките с няколко милиметра по-големи. Производителят на „Bulgaria“ официално посвети медала на дядо си Георги Киряков, който го е научил на тънкостите в занаята, на малките тайни, които носи семейната традиция. Заедно със съпругата си Десислава Георгиева Милчев популяризира българското кисело мляко и като природно лекарство. Поздравяваме Георги за това, че прославя български продукти с отлично качество по света.

Раиса Андонова - Щурм

Български брой 1/2021

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“, „Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:

Мария Захаријева

Редакционен екип:

д-р Красимира Мархолева, Красимир Проданов

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Снежана Таскова, Пламен Тотев, Даниела Горчева, Минка Атанасова, Раиса Андонова-Щурм, Златна Костова, Здравка Славова, Деница Проданова, д-р Десислава Вилимовска, Петя Константинова, Сирма Зидаро-Коунова, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Ели Мандажиева

Дизайн: Владислав Цонев

Година 20, брой 1/2021

e-mail: bulgari@atlas.cz
www.blgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 180 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Bulgari

Periodikum bulharske menšiny v České republice

Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 1/2021

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

221 419 838, 777 196 322

bulgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Ročník XX

Periodicita: 6

Náklad: 600 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 1/2021

Evidenční číslo: MK ČR 13282

ISSN 2336-8365

Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229

Българско неделно училище „Възраждане“

Конкурс за мартенички и пролетни рисунки, март 2021

Сдружение „Възраждане“

Работилницата на Баба Марта в Дома на националните малцинства в Прага

